

77/2010

Rasistiset rikokset

Lausuntotiivistelmä

*oikeusministeriö
justitieministeriet*

Rasistiset rikokset

Lausuntotiivistelmä

10.11.2010

Julkaisun nimi	Rasistiset rikokset Lausuntotiivistelmä		
Tekijä	Lainsäädäntösihteeri Mirja Salonen		
Oikeusministeriön julkaisu	Mietintöjä ja lausuntoja	Sarjanumero	77/2010
OSKARI numero	OM 4/41/2009	HARE numero	OM018:00/2009
ISSN-L	1798-7091		
ISSN (nid.)	1798-7091	ISSN (PDF)	1798-7105
ISBN (nid.)	978-952-259-082-4	ISBN (PDF)	978-952-259-083-1
Asia- ja avain- sanat	rasistiset rikokset, rikosoikeus, kansainvälinen yleissopimus, neuvoston puitepäätös		
Tiivistelmä	Julkaisu sisältää tiivistelmän rasistisia rikoksia koskevan työryhmän mietin- nöstä saaduista lausunnoista.		

10.11.2010

Publikationens titel	Rasistiska brott Remissammandrag		
Författare	Lagstiftningssekreterare Mirja Salonen		
Justitieministeriets publikation	Betänkanden och utlåtanden	Serienummer	77/2010
OSKARI nummer	OM 4/41/2009	HARE nummer	OM018:00/2009
ISSN-L	1798-7091		
ISSN (häft.)	1798-7091	ISSN (PDF)	1798-7105
ISBN (häft.)	978-952-259-082-4	ISBN (PDF)	978-952-259-083-1
Sak- och nyckelord	rasistiska brott, straffrätt, internationell konvention, rådets rambeslut		
Referat	Publikationen innehåller ett sammandrag av yttrandena över arbetsgruppsbetänkandet om rasistiska brott.		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	9
2 YLEISTÄ LAUSUNTOPALAUTTEESTA.....	10
3 YKSITYISKOHTAINEN LAUSUNTOPALAUTE	12
3.1 Tehtyjen ehdotusten suhde sananvapauteen.....	12
3.2 Lisäpöytäkirjan ja puitepäätöksen täytäntöönpano sekä varauamat.....	17
3.3 Kiihottaminen kansanryhmää vastaan (RL 11 luvun 10 §).....	20
3.3.1 Kokonaisarvio.....	20
3.3.2 Uusien kiihottamisperusteiden, elämäkatsomuksen, sukupuolisen suuntautuneisuuden ja vammaisuuden lisääminen.....	21
3.3.3 ”Kuva” tunnusmerkistöön.....	24
3.3.4 Asettaminen yleisön sataville.....	25
3.3.5 Yleisön käsite.....	27
3.4 Törkeä kiihottamisrikos.....	28
3.5 Rangaistuksen koventamisperuste (RL 6 luvun 5 §:n 4 kohta).....	30
3.6 Oikeushenkilön rangaistusvastuu	32
3.7 Tahallisuus.....	34
3.8 Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen (RL 17 luvun 1 a §).....	35
3.9 Tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta annetun lain 15 §.....	35
3.10 Sääntämisyjärjestys.....	37
4 MUITA KANNANOTTOJA.....	37
4.1 Ehdotukset lainmuutoksiksi.....	37
4.2 Muut keinot rasismien torjumiseksi.....	38
4.3 Toimintaympäristön kuvauksia.....	38
LIITE	41

1 Johdanto

Oikeusministeriö asetti 22.5.2009 työryhmän, jonka tehtäväksi annettiin saattaa kansallisesti voimaan Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen Strasbourgissa 28. tammikuuta 2003 tehty lisäpöytäkirja, joka koskee rasistisia ja muukalaisvihamielisiä tietoverkkorikoksia.

Työryhmän oli tarvittaessa tehtävä ehdotus lainsäädännön muuttamiseksi. Lainsäädäntö oli myös saatettava vastaamaan Brysselissä 27.- 28. marraskuuta 2008 tehtyä neuvoston puitepäätöstä rasismien ja muukalaisvihan tiettyjen muotojen ja ilmaisujen torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin. Lainmuutostarpeen arvioinnissa työryhmän oli otettava huomioon Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen soveltamiskäytäntö rasistisiksi epäiltyjen ilmaisujen suhteesta Euroopan ihmisoikeussopimuksessa turvattuun sananvapauteen. Työryhmän puheenjohtajana toimi lainsäädäntöneuvos Ilari Hannula oikeusministeriöstä ja sen jäsenenä käräjätuomari Jaana Niemitalo Helsingin käräjäoikeudesta, valti-onsyyttäjä Mika Illman Valtakunnansyyttäjänvirastosta, asianajaja Johanna Ojala Suomen Asianajajaliitosta ja OTL, hallinto-oikeuden assistentti Riku Neuvonen Helsingin yliopistosta. Työryhmä kokoontui 11 kertaa. Työryhmän mietintö luovutettiin 19 päivänä tammikuuta 2010 (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 3/2010).

Esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyy Strasbourgissa 28 päivänä tammikuuta 2003 tehdyn Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen lisäpöytäkirjan, joka koskee tietojärjestelmien välityksellä tehtyjen luonteeltaan rasististen ja muukalaisvihamielisten tekojen kriminalisointia. Lisäpöytäkirja on tullut kansainvälisesti voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2006. Esitykseen sisältyy ehdotus laiksi lisäpöytäkirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta. Samassa yhteydessä lainsäädäntö saatetaan vastaamaan neuvoston puitepäätöksen (2008/913/YOS) vaatimuksia. Puitepäätös koskee rasismien ja muukalaisvihan tiettyjen muotojen ja ilmaisujen torjumista rikosoikeudellisin keinoin. Rikoslakiin ehdotetaan lisättäväksi erityinen törkeää kiihottamista kansanryhmää vastaan koskeva tunnusmerkistö. Se voisi soveltua muun muassa tapauksiin, joissa kehoitetaan tai houkutellessa joukkotuhontaan tai muihin vakaviin ihmisoikeusrikoksiin, murhaan tai terroristisessa tarkoituksessa tehtyyn tappoon. Uuden törkeän rikoksen enimmäisrangaistus olisi neljä vuotta vankeutta. Kiihottamisen kansanryhmää vastaan soveltuvuuden varmistamiseksi linkkien avaamiseen rasistista ynnä muuta kiihottamista sisältäville internetsivuille ehdotetaan, että pykälässä mainittaisiin uutena tekotapana yleisön saataville asettaminen. Kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevien rangaistussäännösten ulottuvuutta niin sanottuja viharikoksia koskevana säännöksenä ehdotetaan selvennettäväksi siten, että rikoksen vaikuttimina mainittaisiin nimenomaisesti elämäkatsomus, sukupuolinen suuntautuneisuus ja vammaisuus. Vastaavat vaikuttimet mainittaisiin yhdenmukaisuussyistä myös rasistisia ja muita sellaisia vaikuttimia koskevassa rangaistuksen koventamissäännöksessä. Koventamissäännöksessä rikoksen rasistinen tai muu sellainen vaikutin olisi rangaistusta koventava riippumatta siitä, keneen tai mihin rikos kohdistuu. Kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevaan rangaistussäännökseen ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, jossa määriteltäisiin ne toiminnot, joissa sananvapauden merkitys säännöksen soveltamisessa on tavanomaista suurempi. Tällaisia olisivat tiede, taide

ja niihin rinnastettavat julkiset toiminnot sekä ajankohtaisten ja historiallisten tapahtumien selostaminen. Oikeushenkilön rangaistusvastuu ehdotetaan laajennettavaksi kiihottamisrikokseen kansanryhmää vastaan, syrjintärikokseen ja, jos rikoksella on vihamotiivi, julkiseen kehottamiseen rikokseen, laittomaan uhkaukseen ja kunnianloukkauksrikokseen. Lisäksi ehdotetaan rikoslakiin eräitä muita vähäisiä muutoksia.

Työryhmän ehdotuksista pyydettiin (34 kpl) lausuntoa viranomaisilta, järjestöiltä ja asiantuntijoilta. Lausuntoja annettiin 20 kappaletta, joista kaksi (*Piraattipuolue ja Vapaan sanan yhdistys*) oma-aloitteisesti. Neljässä lausunnossa (*sisäasiainministeriö, Valtioneuvoston oikeuskansleri, Itä-Suomen hovioikeus ja Itä-Uudenmaan käräjäoikeus*) ai-noastaan todettiin, ettei työryhmän ehdotuksista ole huomautettavaa. Lausunnon toimitaneet tahot ilmenevät lausuntotiivistelmän liitteestä.

Lausuntoa pyydettiin myös muistiosta, joka koski keskustelupalstan ylläpitäjien vastuukysymyksiä. Tähän koosteeseen ei ole otettu mukaan muistiosta saatuja lausuntoja.

2 Yleistä lausuntopalautteesta

Lausunnonantajat suhtautuivat työryhmän tavoitteisiin ja ehdotuksiin myönteisesti, vaikka useimmat esittivätkin sen yksityiskohtia koskevia huomautuksia. *Electronic Frontier Finland ry (EFFI)* ja *Piraattipuolue* suhtautuivat ehdotuksiin kriittisimmin.

Liikenne- ja viestintäministeriö pitää esitystä tarpeellisena ja perusteltuna ottaen huomioon Suomea koskevat kansainväliset velvoitteet. On tärkeää torjua rasistista kiihottamista tarvittavin ja oikeasuhtaisin rikosoikeudellisin keinoin.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies katsoo, että rikosoikeudellisen vastuun rajanvedon selkeys on arvo sinänsä, sillä rikosoikeudellisen rajanvedon epävarmuus on ongelmallinen kaikkien osapuolten kannalta kuten oikeusasiamiehen arvioidessa väitettyjä rasistisen syrjinnän tapauksia.

Valtakunnansyyttäjänvirasto pitää työryhmän ehdotuksia tarpeellisina ja hyväksyttävinä. Valtakunnansyyttäjänvirastolla ei ole huomautettavaa työryhmän ehdottamiin toimenpiteisiin ja esitettyihin rikoslain muutoksiin, jotka selkeyttävät perusteluissa hyvin esiin tuoduin tavoin rasististen ja viharikosten käsittelyä syyttäjien kannalta. Erityisen tärkeää on työryhmän pyrkimys lainsäädäntöä täsmentämällä varmistaa kiihottamisrikkoksen soveltuvuus tiettyihin tekoapoihin kuten hyperlinkkien asettamiseen yleisön saataville, tiettyihin muotoihin kuten kuvaan ja määrättyihin perusteisiin kuten syntyperään, elämäkatsomukseen, sukupuoliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen.

Vähemmistövaltuutettu pitää esitystä erittäin tervetulleena, koska se parantaa mahdollisuuksia puuttua ns. viharikokseen. Esitys myös selventää joitakin nykyisen lainsäädännön kohtia liittyen esimerkiksi kiihottaminen kansanryhmää vastaan -rikkoksen tulkin-taan. Esitys sisältää parannuksia nykytilanteeseen.

Keskusrikospoliisin (KRP) näkemys on, että työryhmän esitys sekä myös siihen liittyvä Suomelle esitetty varauksellinen lisäpöytäkirjan 6 artiklan 1 kappaleeseen on perusteltu.

Oulun käräjäoikeus arvioi, että jos mietinnössä esitetyt ehdotukset toteutuvat, myös oikeushenkilö, yritys, yhdistys tai muu yhteisö voisi joutua vastuuseen kiihottamisrikkoksesta kansanryhmää vastaan. Sama koskisi rikoksia, joiden motiivina on viha. Esitetty muutos vaikuttaisi välittömästi ja voimakkaasti verkossa toimivien ja sivustoja ylläpitävien toimintaan. Se voisi johtaa esimerkiksi siihen, että keskustelupalstojen ylläpitäjä voidaan haastaa vastaamaan keskustelun sisällöstä ja laiminlyönnistä/välinpitämättömyydestä poistaa se sivuiltaan.

EFFI pitää pyrkimyksiä väkivallan ja vihan vähentämiseen ehdottomasti kannatettavana, mutta katsoo työryhmän ehdotusten olevan monin paikoin ristiriidassa niin sananvapauden peruseriaatteiden, kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kuin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännönkin kanssa sekä epätarkoituksenmukaisina.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artikla edellyttää, että sananvapauden rajoitusten on oltava *välttämättömiä*. *EFFI* näkee työryhmän esittämissä lakiteksteissä sekä perusteluissa useita vakavia ongelmia, erityisesti sananvapautta kohtuuttomasti rajoittaville tulkinnoille alttiita muotoiluja. Ehdotukset menevät monessa kohdin paljon pitemmälle kuin mainitut kansainväliset sopimukset edellyttävät ja ovat paikoin suorastaan ristiriidassa niiden kanssa.

EFFI:n mukaan kriminalisointi pitäisi johdonmukaisesti kohdistaa tekoon joka halutaan kieltää, ei materiaaliin, jota siinä mahdollisesti voidaan käyttää ja sananvapauden rajoitukset pitäisi johdonmukaisesti pitää Euroopan ihmisoikeussopimuksen välttämättömyysperiaatteen mukaisesti niin suppeina kuin suinkin, varoen sivuvaikutuksena tukahduttamasta laillistakin puhetta. Siten ne pitäisi aina säätää mahdollisimman suppeiksi, eikä ”varmuuden vuoksi” laajemmiksi kuin sopimukset edellyttävät, kun mitään näyttöä muuta Eurooppaa vakavammista ongelmista Suomessa ei ole.

Kaiken kaikkiaan mietinnöstä syntyy *EFFI:n* mukaan vahva vaikutelma, että kyse ei olekaan oikeasti rikollisista viesteistä tai väkivallan uhasta, vaan niitä käytetään keppihevosena mielipiderajoitusten ajamiseen.

Piraattipuolueen mukaan Euroopassa ollaan historiallisista syistä herkkiä erityisesti etnisiin ja uskonnollisiin ryhmiin kohdistuvalle halveksivalle viestinnälle. Historiallisia tapahtumia ei kuitenkaan pidä käyttää perusteena sille, minkälaista lainsäädäntöä nykypäivän Suomessa pitäisi säätää. Sillä seikalla, että jokin tietty poliittinen ryhmä on joskus esittänyt tietynlaisia väitteitä, ei pidä olla vaikutusta sen arvioinnissa, tulisiko sellaiset väitteet nykyään kieltää. HE-luonnoksen viittaus kansallissosialistien esittämiin väitteisiin (s. 18) on siten epäasiallinen.

Päätoimittajien yhdistys katsoo, että työryhmä esittää pääasiassa hyväksyttäviä muutoksia lainsäädäntöön.

Viestinnän Keskusliitto pitää rasismien torjumista ensisijaisen tärkeänä tavoitteena avoimessa demokratiassa. Rasismia ei tule hyväksyä missään muodossa. Rasistisia rikoksia koskevan sääntelyn on toisaalta demokraattisessa yhteiskunnassa oltava tasapainossa sananvapauden vaatimusten kanssa.

3 Yksityiskohtainen lausuntopalaute

3.1 Tehtyjen ehdotusten suhde sananvapauteen

Yhteenveto

Liikenne- ja viestintäministeriö, Oulun käräjäoikeus, KRP, Helsingin käräjäoikeus ja Päätoimittajien yhdistys pitivät onnistuneina työryhmän ehdotuksia suhteessa sananvapauteen ja/tai ehdotettuun rikoslain 11 luvun 10 §:n uuteen 2 momenttiin.

EFFI, Suomen Journalistiliitto, Viestinnän Keskusliitto ja Ollila kiinnittivät huomiota poliittisen puheen/yhteiskunnallisen keskustelun puuttumiseen siitä rikoslain 11 luvun 10 §:n 2 momentin listalta, jolla sananvapauden merkitys on tavallista suurempi. *Piraattipuolueen* mukaan ehdotettu erivapaus tieteelliselle, taiteelliselle yms. ilmaisulle on tulkinnanvarainen ja johtaisi erilaisten viestintämuotojen joutumiseen epätasa-arvoiseen asemaan. *Vapaan sanan yhdistyksen* mukaan taiteilijoiden ja poliitikkojen sananvapautta ei ole ehdotuksessa riittävästi turvattu, eikä myöskään riittävästi painotettu oikeutta uskontojen kriittiseen tarkasteluun. *Nuotio* pitää ehdotusta monista syistä ongelmallisena: Toisaalta jää epäselväksi, onko säännöksellä itsenäistä normatiivista sisältöä, ja toisaalta rajaus tieteeseen ja taiteeseen jää väistämättä epätarkaksi, koska tieteen ja taiteen määrittely on vaikeaa, ellei mahdotonta. *Utriainen* pitää mainittua ehdotusta muutoin hyvänä, mutta kritisoi momentin vanhahtavaa ilmaisua ”lausuntojen, kuvien tai tiedonantojen levittäminen”.

Lausunnot

Liikenne- ja viestintäministeriö katsoo, että ehdotettu rikoslain 11 luvun 10 §:n 2 momentti on linjassa oikeuskäytännön ja Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten kanssa. Nimenomainen maininta on kuitenkin perusteltu perustuslain sananvapauden (12 §) sekä tieteen ja taiteen vapauden (16 § 3 mom.) suojan toteutumisen kannalta.

Oulun käräjäoikeuden mukaan rasismia on tarkasteltava myös sananvapauskysymyksenä. Rasismin ja sananvapauden rajanveto on vaativa tehtävä, jossa joudutaan puntarimaan keskenään rasististen rikosten torjuntaa ja erään hyvin keskeisen perusoikeuden, sananvapauden, turvaamista myös aiheettomia rasismisyytöksiä vastaan. Media joutuu lähes päivittäin miettimään, mitä syntyperään tai etniseen taustaan liittyviä tekijöitä voidaan yleisölle kertoa missäkin yhteydessä. Tämän vuoksi on tärkeää määritellä huolellisesti kiihottamisrikosasioissa rikoksen suhde sananvapauteen.

Oulun käräjäoikeuden mukaan työryhmä on ehdotuksessaan todennutkin, ettei toimittaja voi asettaa vastuuseen haastateltavan antamista lausunnoista ja kiinnittänyt perustellusti huomiota siihen, että sananvapauden merkitys rangaistavuuden punninnassa tulisi olla tavallista suurempi tieteessä, taiteessa ja niihin rinnastettavissa julkisissa toiminnissa sekä ajankohtaisten ja historiallisten tapahtumien selostamisessa. Toimittajien saattaminen vastuuseen muiden antamista haastattelulausunnoista voikin vaarantaa sananvapauden käyttämistä ja estää keskustelua yhteiskunnallisesti merkittävistä asioista.

KRP:n mukaan nyt puheenaolevat rangaistussäännökset koskevat ihmis- ja perusoikeuksissa jokaiselle taattua oikeutta sananvapauteen. Monissa näiden säännösten käytännön soveltamistilanteissa joudutaan ottamaan kantaa ja suorittamaan punnintaa eri ihmis- ja perusoikeuksien toteuttamisen tärkeyden välillä. Perustavaakaan laatua olevia ihmis- tai perusoikeuksia ei saa käyttää siten, että toisen oikeuden toteuttaminen johtaisi toisen oikeuden kohtuuttomaan heikentämiseen. Tässä tilanteessa on erityisen tärkeää määritellä mahdollisimman tarkasti ja selkeästi rangaistavan ja ei-rangaistavan toiminnan raja, joskaan tulkinta- ja punnintatilanteita ei voida tästäkään huolimatta aina välttää.

Edellä kerrotuin perustein *KRP* toteaa, että työryhmän esitys puheenaolevien säännösten täsmentämiseksi ja tarkentamiseksi on perusteltu.

KRP:n mukaan sananvapauden merkityksen voidaan katsoa olevan erityisen painava tietyillä yhteiskunnallisen toiminnan alueilla. Näiksi alueiksi on esityksessä katsottu tiede, taide ja niihin rinnastettavat julkiset toiminnot sekä ajankohtaisten ja historiallisten tapahtumien selostaminen.

KRP katsoo, että rasististen lausumien levittämisen kriminalisoinnissa on kyse sananvapauden sekä tieteen ja taiteen vapauden käyttöön vahvasti puuttuvista toimenpiteistä, jotka katsotaan kuitenkin perustelluksi sillä perusteella, että näillä toimenpiteillä on tarkoitus suojata muiden perusoikeuksien toteuttamista. Demokraattisen yhteiskunnan toiminnalle on keskeisen tärkeää se, että kansalaisilla on mahdollisuus esittää joskus voimakkaitakin näkemyksiä tieteessä, taiteessa tai politiikassa. Voidaan katsoa, että esitykseen sisältyvä ajatus näiden elämänalueiden erityisestä asemasta suhteessa sananvapautta rajoittaviin kriminalisointeihin on hyvä tuoda esille ja tunnustaa myös lainsäädännössä. Eri perusoikeuksien välisen keskinäisen punninnan ongelma on läsnä erityisesti tässä yhteydessä, koska tietyn yhteiskunnallisen toiminnan sinänsä hyväksyttävää tarkoitusta ei voida käyttää verukkeena rikosoikeudellisesti moitittavalle toiminnalle, mutta toisaalta kriminalisoinneilla ei tulisi tehdä tyhjäksi esimerkiksi tieteen keskeistä tavoitetta uuden tiedon tuottamiseen. Viime kädessä punninta eri perusoikeuksien välillä joudutaan suorittamaan erikseen yksittäistapauksessa.

Helsingin käräjäoikeus katsoo, että systematiikkaa, jossa kiihottamisrikokseen on lisätty kunnianloukkausta ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämistä koskevia säännöksiä vastaava sananvapautta eräillä elämänalueilla turvaava rajoitussäännös, voidaan pitää puollettavana.

EFFI:n mukaan työryhmä on sananvapauden kannalta tärkeitä toimintoja luetellessaan unohtanut kaikkein tärkeimmän: poliittisen puheen, poliittiseen mielipiteenmuodostukseen vaikuttamisen. Sananvapauden ensisijainen tarkoitushan demokratiassa on mahdollistaa vapaa mielipiteenmuodostus sallimalla kaikkien mielipiteiden, erityisesti kaikkein kiistanalaisimpien, julkinen esittäminen ja puolustelu (ja tietysti vastustaminenkin). Erityisesti tieteessä tutkimuksen rajaaminen ”yleisesti hyväksyttävään” olisi mahdoton, tieteellisen toisinajattelun ja uudet läpimurrot estävä kriteeri. Ehdotettu muotoilu ”*sel-laisten. . . lausuntojen. . .*” tarkoittaa, että kriteeriksi asetetaan itse materiaalin sisältö käyttötavasta riippumatta – siis että tiettyä aineistoa joko saa käyttää miten tahansa tai ei lainkaan. Tieteellinen tutkimus asetettaisiin samalle viivalle palopuheiden kanssa, raa-

matunlauseiden käyttöä väkivaltaan yllyttämiseen ei voisi kieltää sensuroimatta niitä kokonaan, eikä rasistisesta puheesta raportointia voisi erottaa sen alkuperäisestä esittämisestä (vrt. työryhmänkin mainitsema EIT:n päätös Jersild vs. Tanska).

Piraattipuolueen mukaan tietyn viestin rangaistavuuden ei pitäisi perustua siihen, kuka esittää viestin. Ehdotettu erivapaus tieteelliselle, taiteelliselle yms. ilmaisulle johtaisi erilaisten viestintämuotojen joutumiseen epätasa-arvoiseen asemaan. Onko professorin blogi tieteellistä ilmaisua? Entä maallikon lähdeviitteillä varustettu blogikirjoitus? Las-ketaanko taiteeksi vain Teostoon kuuluvan musiikintekijän kappale? Koskeeko laajennettu sananvapaus yksityishenkilön ajankohtaisia tapahtumia selostavaa blogikirjoitusta samalla tavalla kuin toimittajan kirjoitusta sanomalehdessä? Onko historiallisia tapahtumia selostavalla blogilla sama sananvapauden suoja kuin Historiallisen aikakauskirjan tai Kanavan artikkelilla? Erityisesti "taidetta" on mahdotonta määritellä objektiivisesti.

Laajasti tulkittuna korkeamman sananvapauden suojan piiriin tulisi *Piraattipuolueen* mukaan muutoksen myötä lähes kaikki ilmaisu. Kapeampi, ja todennäköisempi, tulkinta johtaisi todennäköisesti kansalaislähtöisen journalismin, taiteen ja harrastuspohjaisen tutkimuksen väheksymiseen ja taiteilijan, tieteilijän tai journalistin "virallisen" aseman korostamiseen. Yhteiskunnassa on arvokasta muukin kuin tieteen, taiteen tai journalismin virallisten auktoriteettien harjoittama ilmaisu. Ehdotettu tieteen yms. alojen laajempi sananvapaus tulisi ulottaa kaikkeen ilmaisuun.

Vapaan sanan yhdistyksen mukaan työryhmä esittää, että taiteilijoiden tulisi loukkaavaa materiaalia esittäessään tuoda selkeästi esiin seikat, jotka puoltavat taiteen esittämistä. Vapaan sanan yhdistys katsoo, että on taiteen hengen vastaista vaatia, että taiteilijat seilitäisivät tekemäänsä taidetta. Taiteellisten lähtökohtien määrittelemine oikeus-tuimissa ei myöskään kuulu sivistysvaltion toimintaan. Vapaan sanan yhdistys katsoo, että myös poliitikkojen sananvapautta halutaan mietinnössä rajoittaa. Rasistisilla mainoksilla äänestäjien haaliminen ei työryhmän mukaan nauti sananvapauden suojaa. Yhdistyksen mukaan on vaikea kuvitella Suomessa tilannetta, jossa poliitikko yrittäisi haalia äänestäjiä aidosti rasistisilla mainoksilla. Rasismin käsite on kuitenkin työryhmän mietinnössä niin laaja, että jää arvailtavaksi, mitä työryhmä tarkoittaa rasistisilla mainoksilla.

Vapaan sanan yhdistyksen mukaan mietinnössä uskonto ja elämäkatsomus ehdotetaan otettavaksi mukaan rasismin piiriin niissä tapauksissa, jossa uskontoa käytetään verukkeena tiettyjen kansanryhmien loukkaamiseen. Tämä saattaa johtaa tilanteeseen, jossa uskonnot, joiden edustajat loukkaantuvat yleistä helpommin, nauttivat suuremmasta lain suojelusta kuin muut uskomukset ja elämäkatsomukset. Tämä olisi ristiriidassa perustuslain takaaman yhdenvertaisuuden kanssa. Lisäksi uskontojen ja ideologioiden kriittinen tarkastelu on äärimmäisen tärkeää, varsinkin tämän päivän monikulttuuristuvassa yhteiskunnassa. *Vapaan sana yhdistys* ehdottaa, että oikeutta uskontojen kriittiseen tarkasteluun tulisi erikseen painottaa mietinnössä.

Suomen Journalistiliitto katsoo, että työryhmä on ehdotuksessaan ottanut ansiokkaasti huomioon sananvapauden merkityksen käsitellyssä asiakokonaisuudessa. Liitto pitää tarpeellisena ehdotetun 2 momentin lisäämistä rikoslain 11 luvun 10 §:ään. Kuten perusteluissa todetaan, on Suomen Journalistiliiton mukaan demokraattisessa yhteiskun-

nassa välttämätöntä, että vaikeistakin yhteiskunnallisista asioista, kuten yhteiskunnassa esiintyvistä rasistisista mielipiteistä ym. on voitava kertoa yleisölle journalistisin perustein.

Suomen Journalistiliitto pitää kuitenkin sananvapauden kannalta ongelmallisena 2 momentin ehdotettua sanamuotoa ”tieteessä, taiteessa tai näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa tai historiallisten tapahtumien selostamiseksi”. Sanamuodon mukaan rajauksen ulkopuolelle näyttäisi jäävän muu yhteiskunnallinen keskustelu kuin tapahtumisen selostaminen journalistisista lähtökohdista. Journalistiliitto katsoo, että valittu sanamuoto olisi omiaan rajoittamaan sananvapautta enemmän kuin on perusteltua.

Tämän osalta *Suomen Journalistiliitto* yhtyy Viestinnän Keskusliiton esitykseen, jonka mukaan säännös voitaisiin muotoilla seuraavasti:

Kiihottamisena kansanryhmää vastaan ei pidetä sellaisten 1 momentissa tarkoitettujen lausuntojen, kuvien tai tiedonantojen levittämistä yleisön keskuuteen tai asettamista yleisön saataville, joiden esittämistä on pidettävä hyväksyttävänä tieteessä, taiteessa tai näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa, yhteiskunnallisessa keskustelussa taikka ajankohtaisten tai historiallisten tapahtumien selostamiseksi.

Päätoimittajien yhdistys katsoo, että työryhmä on paneutunut kiitettävästi myös sananvapauden turvaamiseen.

Viestinnän Keskusliiton mukaan työryhmä on ehdotuksessaan tiedostanut hyvin sananvapauden merkityksen sääntelyn suunnittelussa ja rajaamisessa. Työryhmä aloittaa yleisperustelunsa toteamalla sananvapauden kuuluvan demokratian keskeisimpiin periaatteisiin. Mietinnössä myös pyritään varsin johdonmukaisesti tasapainottamaan rasistisia rikoksia koskevaa sääntelytarvetta sananvapaussuojan vaatimusten kanssa (mm. s. 51 – 53). Tämä lähestymistapa on asiassa ehdottomasti oikea.

Viestinnän Keskusliiton mukaan ehdotuksessa uuden rikoslain 11 luvun 10 § 2 momentin sanamuodoksi turvataan sananvapauden käyttö tieteessä, taiteessa, näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa sekä ajankohtaisten tai historiallisten tapahtumien selostamisessa. Jotta säännös vastaisi perusteluissa esitettyä tarkoitustaan, sitä tulisi laajentaa käsittämään myös sellainen hyväksyttävänä pidettävä yhteiskunnallinen keskustelu, jota ei voida lukea tieteeseen tai taiteeseen kuuluvaksi eikä tapahtumien selostamiseksi.

Viestinnän Keskusliiton mukaan lainkohtaa koskevissa perusteluissaan työryhmä toteaa, että lähtökohtaisesti sitä, mitä on pidettävä tarpeellisena yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi, voidaan pitää perustellummin hyväksyttävänä kuin yhteiskunnalliselta merkitykseltään vähäpätöisen asian yhteydessä esitettyä (s. 52). Uudella 2 momentilla on työryhmän mukaan tarkoitus mahdollistaa voimakkaidenkin näkemysten esittäminen tieteessä, taiteessa ja esimerkiksi poliittisessa joukkoviestinnässä (s. 53). Nämä tavoitteet ovat ehdottoman kannatettavia. Sananvapaussuojasta johtuvien rikoslain soveltamista rajoittavien minimivaatimusten kirjaaminen suoraan rikoslain tunnusmerkistöihin on myös omiaan selkeyttämään oikeustilaa.

Viestinnän Keskusliiton mukaan ehdotettu 2 momentin sanamuoto on jossakin määrin perustelujaan suppeampi. Tieteeseen ja taiteeseen rinnastettavan julkisen toiminnan käsitettä työryhmä avaa toteamalla, ettei taiteella ja tieteellä tarkoiteta ainoastaan taiteilijaksi tunnustetun henkilön teoksia ja tieteen tekemistä ainoastaan yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa (s. 53). Ilmaisulla ”selostaminen” työryhmä haluaa puolestaan korostaa tapahtuman ja toiminnan kuvaamista eli eräänlaista raportointia (s. 54). Minkään mainitun käsitteen alaan ei siten näytä ainakaan täysin selvästi kuuluvan varsinainen mielipiteenilmaisu, eli hyväksyttävänä pidettävä näkemysten ja arvoarvostelmien esittäminen yhteiskunnallisessa keskustelussa. Se mitä sananvapaus suojaa perustuslain 12 §:n ja ihmisoikeussopimuksen 10 artiklan perusteella ei välttämättä ole aina sen enempää tapahtumien selostamista kuin tiedettä, taidetta tai niihin rinnastuvaa ilmaisuakaan.

Tästä syystä *Viestinnän Keskusliitto* ehdottaa 2 momentin sanamuodon täydentämistä seuraavasti (lisäys alleviivattu):

Kiihottamisena kansanryhmää vastaan ei pidetä sellaisten 1 momentissa tarkoitettujen lausuntojen, kuvien tai tiedonantojen levittämistä yleisön keskuuteen tai asettamista yleisön saataville, joiden esittämistä on pidettävä hyväksyttävänä tieteessä, taiteessa tai näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa, yhteiskunnallisessa keskustelussa taikka ajankohtaisten tai historiallisten tapahtumien selostamiseksi.

Nuotio pitää kiihottamisrikokseen esitettyä 2 momentin rajaavaa säännöstä monesta syystä ongelmallisena. Perusteluiden valossa jää epäselväksi, onko tälle rikoslakiin esitetulle säännökselle ajateltu itsenäistä normatiivista merkitystä. Toisinaan (s. 53) voisi päätellä näin ajatellun (”Lisäyksen tarkoituksena on mahdollistaa voimakkaidenkin...”), toisinaan taas ei (”.. tarkoituksena ei ole muuttaa... säännöksen soveltamisalaa”).

Nuotion mukaan rajausta tieteeseen ja taiteeseen jää väistämättä epätarkaksi, koska tieteen ja taiteen määrittely on vaikeaa, jollei mahdotonta. Lisäksi säännöksessä sidotaan rajausperusteen soveltaminen kyseisen elämänalueen hyväksyttäviin käytäntöihin, mikä ei voi olla perusteltua. Huono ja epäeettinenkin tiede on tiedettä, ja sellaisena se kuuluu tieteen vapauden piiriin. Epäeettistä tiedettä varten on omia tutkimuseettisiä toimielimiään.

Nuotio lisää, että aivan vastaavasti, tai vielä räikeämmin, on mahdotonta laatia sääntöjä hyväksyttävälle taiteelle, koska taideteos usein rikkoo taiteen sääntöjä taiteen nimissä. Hyväksyttävyyden rajoja ei saada elämäkäytäntöjen piiristä, vaan nimenomaan rikosoikeudellisesta tarkastelusta. Kriteeri ”ajankohtaisten tai historiallisten tapahtumien selostamiseksi” on yhtä lailla epämääräinen. Lopputulos on, että rajoituslausekkeen merkitys jää epäselväksi. Sillä pyritään keräämään tietyt yleisemmät sananvapauden käyttöön liittyvät normatiiviset rajoitusperusteet, mutta joko rajauslausekkeella tuotetaan uusia ongelmia tai sitten se jää vain muistuttamaan tarpeesta olla supistamatta ilmaisunvapautta tietyissä yhteyksissä enempää kuin on välttämätöntä. Mahdollisesti jokin neutraalimpi ilmaisutapa olisi oikeampi, tai sitten riittäisi, että perusteluissa selvitetään noita rajoittavia näkökohtia.

Ollilan mukaan rasistinen ja vähemmistöihin kohdistuva kirjoittelu on vain osa yleistä vihan lietsontaa. Julkisuudessa esiintyvät henkilöt voivat saada viharyhmiä ja häiritsevää kirjoittelu. Vaikka politiikassa ja vallankäyttöön liittyvissä tehtävissä pitää sietää muita enemmän arvostelua, Internetin törkyviestinnän mahdollisuudet voivat myös ennalta ehkäistä halukkuutta osallistua julkiseen ja yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Ollilan mukaan esitysluonnoksen rikoslain 11 luvun 10 § 2 momentin sananvapauden käyttöä koskevien tilanteiden listalta puuttuu poliittinen keskustelu. Sivulla 52 on arvioitu, että rasististen uhkausten, solvausten ja panettelujen tahallista levittämistä ei tee rankaisemattomaksi tekosyy tai poliittinen päämäärä. Rikoslain 11 luvun 10 §:n 2 momentin sananmuodoista ja perusteluista saa käsityksen, että 10 §:ää sivuavien kiistanalaisten ilmaisujen käyttö voisi olla hyväksyttävämpää journalistisessa ja tieteellisen tai taiteellisen ilmaisujen tarkoituksessa kuin poliittista osallistumista tarkoittavassa keskustelussa. Perustuslakivaliokunnan lausunnoissa poliittisen sananvapauden on katsottu kuuluvan sananvapauden ydinalueelle. Vaikka rasistiset ihmisarvoa loukkaavat ilmaisut eivät ole hyväksyttäviä poliittisessa sananvapauden käytössä, poliittisen keskustelun jättäminen sananvapauden käyttöä koskevien tilanteiden sääntelyn ulkopuolelle antaisi väärän viestin. Kun poliittinen sananvapaus kuuluu sananvapauden ydinalueelle, olisi sen nimenomainen maininta 11 luvun 10 §:n 2 momentissa tarpeen. Rasistiset vihapuheet eivät kuulu poliittisen sananvapauden käyttöön, mutta poliittisen sananvapauden laaja suoja edellyttää, ettei poliittisen keskustelun rajanvetotilanteita käsitellä rikosoikeudenkäynnissä.

Utraisen mukaan Rikoslain 11 luvun 10 §:n 1 momentti ja 2 momentti, jossa kriminalisoinnin ulkopuolelle rajataan tieteessä, taiteessa ja ajankohtais- tai historiallisten tapahtumien selostamisessa esiintynyt informaatio, ovat hyviä lukuun ottamatta vanhahtavaa ja rajaavaa ilmaisua “lausuntojen, kuvien tai tiedonantojen levittäminen”.

3.2 Lisäpöytäkirjan ja puitepäätöksen täytäntöönpano sekä varaumat

Yhteenveto

Valtakunnansyyttäjänvirasto, Vähemmistövaltuutettu, KRP, Helsingin käräjäoikeus, Suomen Journalistiliitto, Päätoimittajien yhdistys ja Viestinnän Keskusliitto puoltavat ehdotuksia.

EFFI ja Piraattipuolue kannattavat varauksin (eräät perustelujen tulkinnat ongelmallisia) lisäpöytäkirjan ja puitepäätöksen kansallista täytäntöönpanoa. *Nuotion* mukaan varaumia voidaan pitää perusteltuina, mutta ne herättävät myös kysymyksen, mistä on kyse.

Lausunnot

Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan työryhmän ehdottamat kolme varaumaa ovat perusteltuja.

Vähemmistövaltuutettu pitää ehdotusta tarpeellisena mm. sen vuoksi, että se mahdollistaa lisäpöytäkirjan hyväksymisen ja puitepäätöksen voimaan saattamisen.

KRP katsoo, että yleisellä tasolla lisäpöytäkirjan hyväksyminen sekä sen ja neuvoston puitepäätöksen aiheuttamien toimenpiteiden toteuttaminen Suomessa osaltaan edistää ja mahdollistaa tärkeiden perus- ja ihmisoikeusperiaatteiden toteuttamisen maassamme. *KRP:n* näkemys on, että työryhmän esitys sekä myös siihen liittyvä Suomelle esitetty varauma lisäpöytäkirjan 6 artiklan 1 kappaleeseen on perusteltu.

Helsingin käräjäoikeus pitää perusteltuna lisäpöytäkirjan voimaansaattamista ja rikoslainsäädännön saattamista puitepäätöksen vaatimusten mukaiseksi.

EFFI kannattaa varauksin Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleis-sopimuksen lisäpöytäkirjan hyväksymistä mietinnössä esitetyn varaumin artikloihin 3 ja 5 sekä lainsäädännön päivittämistä vastaamaan sitä sekä neuvoston puitepäätöksen (2008/913/YOS) vaatimuksia. Samalla pitäisi tehdä puitepäätöksen 1. artiklan 4. kohdan mukainen lausuma siinä mainittujen rikosten puolustelun kriminalisoinnin rajoittamisesta ainoastaan kansainvälisen tuomioistuimen lopullisella päätöksellä todettuihin rikoksiin.

Piraattipuolue kannattaa sitä, että Suomi tekee lisäpöytäkirjan 3 artiklan 3 kappaleessa tarkoitetun varauman (mietintö, s. 29). Kuitenkin väite siitä, että sananvapaudella olisi "korostunut merkitys eräillä elämänalueilla" (s. 28), on tasa-arvon periaatteen vastainen (PL 6 §). Kaikille elämänalueille tulisi suoda yhtäläinen, mahdollisimman laaja sananvapaus.

Piraattipuolue kannattaa sitä, että Suomi tekee lisäpöytäkirjan 5 artiklan 2 kappaleen b-kohdassa tarkoitetun varauman (s. 30). *Piraattipuolue* pitää myönteisenä, että mietinnössä on otettu esiin lisäpöytäkirjan 6 artiklan 1 kappaleeseen liittyvät sananvapausongelmat (s. 31–32). Suomen tulisi pidättäytyä 2 kappaleen b-kohdassa tarkoitetulla tavalla kokonaan soveltamasta 1 kappaletta. Tältä osin HE-luonnos on oikeansuuntainen. Sen sijaan on pidettävä huolestuttavana mietinnössä esitettyä tulkintaa, jonka mukaan jo pelkkä tiettyjen historiallisten tapahtumien kyseenalaistaminen voi täyttää nykyisellään kansanryhmää vastaan kiihottamisen tunnusmerkistön. Tämän perusteella rikoslain 11 luvun 10 §:n soveltamisala on liian laaja, ja sitä tulisi kaventaa.

Suomen Journalistiliitto puoltaa 5 ja 6 artiklaan esitettyjä varaumia yhtyen työryhmän esittämiin perusteluihin.

Päätoimittajien yhdistyksen mukaan työryhmän esittämät sananvapautta turvaavat varaumat ovat välttämättömiä, jotta yleisön oikeus tietojen saantiin ja mahdollisuus valvontajärjestelmän kontrolliin säilyy. Jos varaumat poistettaisiin, yhdistyksen kanta muuttuisi jyrkän kielteiseksi.

Viestinnän Keskusliiton mukaan mietinnössä esitetään, että yleissopimuksen lisäpöytäkirjan antama kansallinen liikkumavara tulisi käyttää sananvapauden eduksi. Tämä on paitsi kannatettavaa myös välttämätöntä.

Viestinnän Keskusliitto toteaa lausunnossaan, että mietinnössä ehdotetaan lisäpöytäkirjan 5 ja 6 artiklojen mahdollistamien kansallisten varaumien käyttöä sananvapauden eduksi. Ensimmäinen näistä koskee rasistiseen motiiviin ja muukalaisvihamielisyyteen perustuvaa loukkausta, johon lisäpöytäkirjan 5 artiklan sanamuodon mukaan ei voitaisi soveltaa voimassa olevien kunnianloukkaussäännösten poikkeusta. Tämä poikkeus sulkee rangaistavuuden piiristä arvostelun, joka kohdistuu menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavassa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä. Lisäpöytäkirjan 5 artiklan suora implementointi ei myöskään mahdollistaisi työryhmän esittämää tarpeellista uudistusta kiihottamisrikoksen tunnusmerkistön rajaamiseen. Varauksen käyttö on näistä syistä tarpeellista työryhmän esittämällä tavalla.

Viestinnän Keskusliiton mukaan lisäpöytäkirjan 6 artiklan säännös joukkotuhonnan tai ihmisyyttä vastaan tehdyn rikoksen kiistämisestä, vakavasta vähättelemisestä, puoltamisesta tai hyväksyttävänä esittämisestä tulisi niin ikään jättää implementoimatta, kuten työryhmä esittää. Niin sanottu revisionismin kriminalisointi on ilmiö, joka on historiallisista syistä vakiintunut useiden Euroopan valtioiden oikeusjärjestelmiin, mutta on luonteeltaan täysin suhteeton ja kestämaton kavennus sananvapauden ydinalueeseen. Sekä tieteen että yhteiskunnallisen keskustelun paradigmaan kuuluu demokratiassa tiedon käsittely avoimen kritiikin ja kyseenalaistamisen kautta. Informaation totuusarvo kasvaa sen kestäessä kyseenalaistamista eikä valtion tehtävänä ole määrittellä listaa virallisista totuuksista. Ongelmana revisionismin kieltämisessä olisi paitsi virallisten totuuksien uskottavuusongelma, myös käytännön vaikeudet rajata ja päivittää listaa niistä rikoksista, joiden osalta totuudet virallistettaisiin. Kuten työryhmä toteaa, Suomen historialliset traditiot avoimuuden ja sananvapauden korostamisessa ja turvaamisessa edellyttävät, että Suomi käyttää lisäpöytäkirjan antaman mahdollisuuden jättää kriminalisointivelvoite tältä osin käyttämättä.

Nuotion mukaan esitettyjä varaumia voi pitää perusteltuina, mutta ne herättävät kuitenkin jossain määrin kysymyksen siitä, mistä viime kädessä on kyse. Onko Pohjoismaissa yksinkertaisesti vahvempi sananvapauden suojan perinne, vai ollaanko Pohjoismaissa ja erityisesti Suomessa jollain tavoin etäämpänä Euroopan historian suurista tapahtumista ja ollaanko tässä mielessä haluttomia liittymään näihin eurooppalaisiin pyrkimykseen suitsia julkista keskustelua jopa rikosoikeuden keinoin, kun tullaan holokaustin tapahtumisen kieltämiseen ja sen luokan ilmiöihin. Voi lisäksi arvella, että aihe saattaa piankin palata poliittiselle agendalle, kun rasismipuitepäätöstä ryhdytään uudistamaan.

3.3 Kiihottaminen kansanryhmää vastaan (RL 11 luvun 10 §)

3.3.1 Kokonaisarvio

Yhteenveto

Liikenne- ja viestintäministeriö, Valtakunnansyyttäjänvirasto, KRP ja Helsingin käräjäoikeus pitävät ehdotettuja muutoksia selventävinä, oikeasuuntaisina ja kannatettavina. *EFFI* katsoo, että mietinnön perusongelma on, että materiaali sinänsä voisi olla rikollista ja ehdottaa pykälän kirjoittamista uudelleen puitepäätöksen mallin mukaisesti. *Piiraattipuolue* katsoo, että pykälä on jo nyt soveltamisalaltaan liian laaja ja ehdotukset johtaisivat taiteen ja journalismin syrjintään.

Lausunnot

Liikenne- ja viestintäministeriön mukaan ehdotettu rikoslain 11 luvun 10 §:n tunnusmerkistön muutos on tarkoituksenmukainen ja perusteltu.

Valtakunnansyyttäjänvirasto pitää erityisen tärkeänä työryhmän pyrkimystä lainsäädäntöä täsmentämällä varmistaa kiihottamisrikoksen soveltuvuus tiettyihin tekotapoihin kuten hyperlinkkien asettamiseen yleisön saataville, tiettyihin muotoihin kuten kuvaan ja määrättyihin perusteisiin kuten syntyperään, elämäkatsomukseen, sukupuoliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen.

Keskusrikospoliisi katsoo, että kyseisten säännösten selventäminen ja yhdenmukaistaminen on perusteltua erityisesti kahdesta syystä. Ensinnäkin rikosoikeudellinen laillisuusperiaate edellyttää, että rangaistusvastuu toteutuu ainoastaan tilanteissa, joissa voidaan yksiselitteisesti todeta, että toiminta on täyttänyt rikostunnusmerkistön vaatimukset. Rangaistussäännösten sanamuodon laajentava tulkinta ei näin ollen ole mahdollista. Säännösten ajantasaistaminen ja täsmentäminen on omiaan vähentämään syntyviä tulkintaongelmia, mikä on toivottavaa myös esitutkintaa suorittavan viranomaisen näkökulmasta.

Helsingin käräjäoikeus pitää kannatettavana lakiehdotuksessa tehtyjä täsmennyksiä rikoslain 6 luvun 5 §:n 4 kohdan mukaiseen koventamisperusteeseen sekä 11 luvun kiihottamiseen kansanryhmää vastaan.

EFFI:n mukaan mietinnön yksi perusongelma on ajatus, että jokin materiaali voisi olla itsessään rikollista tai niin vaarallista, että sen ei pitäisi lainkaan olla ihmisten saatavilla - että rasismi olisi asia, josta ihmisten ei pitäisi sallia vapaasti muodostaa mielipidettään. Kriminallisoinnin pitäisi kohdistua toimintaan, aineiston käyttötapaan, eikä kohdella materiaalia sinänsä kuin "taudinaiheuttajaa", jolta ihmiset ovat kykenemättömiä suojautumaan ja jolta viranomaisten pitäisi hallintoalamaisia suojella. *EFFI:n* mukaan parasta olisi muotoilla koko pykälä uudelleen niin, että kriminalisoidaan haitallinen teko sen primäärikriteerillä eikä epäsuorasti pelätyllä tavalla mahdollisesti vaikuttavan materiaalin kautta, esimerkiksi jälleen puitepäätöksen muotoilua seuraten: "Joka julkisesti yllyttää väkivaltaan tai vihaan, joka kohdistuu tosiasiallisesti rodun, ihonvärin, syntyperän

*taikka kansallisen tai etnisen alkuperän tai sukupuolisen suuntautumisen mukaan mää-
rättyvään ihmisryhmään tai tällaisen ryhmän jäsenen levittämällä lausuntoja tai muita
tiedonantoja tai muulla vastaavalla tavalla, on tuomittava kiihottamisesta kansanryh-
mää vastaan sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.” Tämä tosiasiallisesti
kattaisi uskonnon lisäksi muutkin kiertoilmaisut kansanryhmän määrittelyssä.*

Piraattipuolue katsoo, että kansanryhmää vastaan kiihottamista koskeva Rikoslain 11 luvun 10 § on soveltamisalaltaan jo nykyisellään liian laaja. Pykälän perusteella on määrätty runokirja hävitettäväksi [Esim. Mtv3.fi, 15.1.2008] ja ahdisteltu vitsisivuston ylläpitäjää [Esim. Mtv3.fi, 13.7.2005]. Ministeriön tulkinnan mukaan sen perusteella voidaan kieltää tiettyjä historiallisia tapahtumia koskevien mielipiteiden ilmaisu (mie-
tintö, s. 31). Pykälän ehdotettu muutos johtaisi jäljempänä esitetyn perusteiden kansalais-
lähtöisen taiteen ja journalismin syrjintään, eikä parantaisi edellä mainittuja ongelmia. *Piraattipuolue* esittää sanojen "panetellaan tai solvataan" poistamista RL 11:10 §:n tun-
nusmerkistöstä.

3.3.2 Uusien kiihottamisperusteiden, elämäntutkimuksen, sukupuolisen suuntautuneisuuden ja vammaisuuden lisääminen

Yhteenveto

Liikenne- ja viestintäministeriön, Valtakunnansyyttäjänviraston, KRP:n ja Helsingin kärjäoikeuden lisäksi vähemmistövaltuutettu, ja Utriainen puoltavat ehdotusta. Seta suhtautuu myönteisesti seksuaalisen suuntautumisen lisäämiseen, mutta katsoo, että ”sukupuolisen” suuntautumisen sijasta tulisi käyttää laajempaa ja nykyaikaisempaa käsitettä ”seksuaalinen” suuntautuminen.

EFFI katsoo kutakin kriteeriä erikseen kyseenalaistaen, että kiihottamisperusteita ei tulisi laajentaa pitemmälle, kuin sopimusvelvoitteet edellyttävät. *Ollila* katsoo, että elämäntutkimukseen perustuvan ryhmän määrittelyminen voi tuottaa vaikeuksia rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ja sananvapauden kannalta. Mikäli ryhmää tarkoittava suoja myönnetään henkilöiden synnynnäisten ominaisuuksien ja identiteetin lisäksi vapaaehtoiseen valintoihin perustuvilla ryhmillä, se voi rajoittaa sananvapauden suojaan kuuluvaa yhteiskunnallista keskustelua.

Lausunnot

Liikenne- ja viestintäministeriön, Valtakunnansyyttäjänviraston, KRP:n ja Helsingin kärjäoikeuden lausunnot edellä 3.4.1 kohdassa.

Vähemmistövaltuutettu pitää erittäin tärkeänä eri syrjintäperusteiden kuten sukupuolisen suuntautuneisuuden, elämäntutkimuksen ja vammaisuuden saattamista samanlaisten rikosoikeudellisten oikeussuojakeinojen ja seuraamusten piiriin kuin etninen alkuperä.

EFFI:n mukaan sananvapauden rajoitusten välttämättömyysperiaatteen mukaisesti tässä ei pitäisi laajentaa kansanryhmän käsitettä sopimusvelvoitteita laajemmiksi

enempää kuin näyttö tosiasiallisista vakavista ongelmista edellyttää. Erityisesti elämäkatsomuksen lisääminen listaan samalla epäsuorasti laajentaa uskonnon merkitystä siinä ryhmäjäsennydestä itse uskoon tavalla, joka puuttuisi rajusti uskonnonvapauteen: jos toisen uskonnon jumalaa ei saa kutsua epäjumalaksi tai profeettaa vääräksi profeetaksi, koska se olisi loukkaavaa, mitä jää jäljelle uskonnonvapaudesta? *EFFI* kysyy, olisiko Ilse Paakkisen selvästi ateisteja loukkaava kirjoitus Helsingin Sanomissa 3.3.2010 (jossa mm. väitetään ateismia ideologiaksi, joka perustuu vihaan ja aggressioon) katsottava kiihottamiseksi kansanryhmää vastaan?

EFFI katsoo, että uskontojen ja elämäkatsomusten panettelun ja solvaamisen kieltäminen käytännössä toisi 1998 rikoslaista poistetun jumalanpilkkapykälän takaisin laajennetussa muodossa. Uskonto pitäisi tässäkin rajata vain tilanteisiin, joissa sitä käytetään tekosyynä teon kohdistamiseen rodun, ihonvärin, syntyperän taikka kansallisen tai etnisen alkuperän mukaan määriteltyyn ihmisryhmään. Ihmiset tarvitsevat suojelua, eivätkä aatteet. Uskontoa tai elämäkatsomuksellisia aatteita ei voi asettaa eri asemaan - päinvastoin, juuri siksi, että ne ovat tärkeitä, niitä pitää saada arvostella ja tehdä naurunalaisiksi. Oletettavasti tarkoitus ei kuitenkaan ole suojella uskontoon perustuvia puolueita pilapiirroksilta enempää kuin muita, saati tulkita kaikkia puolueita elämäkatsomukselliseksi niiden suojelemiseksi arvostelulta.

Vammaisten määrittelyminen kansanryhmäksi on *EFFI:n* mukaan myös hieman ongelmallista. Vammaiset eivät yleensä halua tulla määriteltyksi ensisijaisesti vammaisuutensa kautta tai tulla luokitelluksi ”kansanryhmäksi”, ihmisten erot vammaisten joukossa kun ovat yhtä suuria kuin ihmisten joukossa yleensä. Koko termin ”vammainen” käyttö laissa ihmisiä kategorisoivana terminä nyt ehdotetun lakitekstin tapaan on alentavaa ja saattaa jopa lisätä syrjintää ja viharikoksiakin luomalla näille sopivan kohderyhmän. Siten olisi parempi vaatia ihmisten erilaisuuden ja erilaisten vammojen huomioonottamista yksilöllisesti, esimerkiksi kunnianloukkauksen tai laittoman uhkauksen tunnusmerkistöä tai koventamisperusteita säätämällä kuin tekemällä vammaisista keinotekoista kansanryhmää.

EFFI katsoo, että sukupuolisen suuntautumisen osalta suojelua kansanryhmänä voidaan pitää perusteltuna, mutta samalla se osoittaa tunnusmerkistön sitomisen materiaaliin käyttötavasta ja tarkoituksesta riippumatta absurdiksi, kun ilmeisesti Raamatustakin pitäisi sensuroida homoseksuaalisuuden kieltävät kohdat (kuten 3 Moos 18:25). Lain nykyinenkin muotoilu on näissä suhteissa ongelmallinen, ja ongelma vain korostuu kun sitä yritetään laajentaa. Asiaa voisi yrittää korjata esimerkiksi puitepäätöksessä johdonmukaisesti käytetyllä rajauksella ”. . . jos teko on suoritettu tavalla, joka on omiaan yllyttämään väkivaltaan tai vihaan tällaista ryhmää tai tällaisen ryhmän jäsentä kohtaan, . . .”.

Seta on ilahtunut siitä, että työryhmä esittää viharikoksen ja kansanryhmän käsitteiden määrittelyä rikoslaissa niin, että niihin sisällytetään eksplisiittisesti seksuaalinen suuntautuminen.

Seta toteaa, että **viharikoksen määritelmän piiriin on seksuaalisen suuntautumisen lisäksi otettava sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu**. Termit sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu viittaavat sukupuolivähemmistöihin eli transihmisiin

(transsukupuoliset, transgenderihmiset ja transvestiitit) ja intersukupuolisiin henkilöihin sekä muihin henkilöihin, joiden sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu ei vastaa yksiselitteisesti nainen-mies -sukupuolijakoa. Työryhmän esityksessä nämä henkilöt/ryhmät jäisivät vaille viharikosmääritelmän suoja.

Setan mukaan Euroopan neuvoston ihmisoikeuskomissaari Thomas Hammarbergin suosituksissa Euroopan neuvoston jäsenvaltioille 29.7.2009, todetaan, että jäsenvaltioiden tulisi kirjata transfobiset rikokset viharikoslainsäädäntöön.

Setan mukaan työryhmä käyttää esityksensä perusteluissa paikoin oikeaa termiä seksuaalinen suuntautuminen / seksuaalivähemmistöt, mutta paikoin kuitenkin vanhentuneita termejä ”sukupuolinen suuntautuminen”, ”sukupuolinen erilaisuus” tai ”sukupuoliset vähemmistöt” tarkoittaessaan seksuaalista suuntautumista ja seksuaalivähemmistöjä (homo- ja biseksuaaliset henkilöt). Varsinaisessa esityksessä työryhmä käyttää vanhentunutta termiä ”sukupuolinen suuntautuminen”. Seta ehdottaa, että myös nyt käsillä olevassa rikoslain uudistuksessa otetaan vastaavasti käyttöön **selkeä ja ajantasainen terminologia**, eli käytetään termejä **seksuaalinen suuntautuminen ja seksuaalivähemmistöt** silloin, kun tarkoitetaan homo- ja biseksuaalisia henkilöitä.

Termi sukupuolinen suuntautuneisuus esiintyy *Setan* mukaan tällä hetkellä Suomen lainsäädännössä mm. yhdenvertaisuuslaissa, mutta yhdenvertaisuuslainsäädännön uudistamistoimikunta on joulukuussa 2009 jättämässään mietinnössä todennut, että **lain terminologia on tältä osin vanhentunut**, ja ehdottaa ansiokkaasti termin sukupuolinen suuntautuneisuus/suuntautuminen korvaamista ajanmukaisella termillä seksuaalinen suuntautuminen. Olisi monin tavoin epätarkoituksenmukaista tuoda rikoslakiin vanhentunutta terminologiaa, josta ollaan muussa lainsäädännössä todennäköisesti luopumassa.

Seta pitää tärkeänä, että seksuaalisen suuntautumisen, sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun sisällyttäminen viharikoksen käsitteeseen toteutetaan **kaikkien viharikostyyppien kohdalla** (väkivalta, laiton uhkaus, kiihottamisrikos, julkinen kehottaminen rikokseen, kehottaminen syrjintään ym.; niin internetissä kuin muuten yhteiskunnassa tapahtuva rikollisuus).

Seta korostaa, että viharikoksen tunnusmerkistössä on olennaista, että teon määrittelyyn viharikokseksi riittää **oletus** henkilön seksuaalisesta suuntautumisesta, sukupuoli-identiteetistä tai sukupuolen ilmaisusta. Viharikosmäärittelyn edellytyksenä ei siis tule olla, että rikoksen kohteena oleva henkilö kuuluisi tosiasiallisesti johonkin vähemmistöön, tai että tekijä tosiasiallisesti tietäisi henkilön seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuoli-identiteetin. Viharikosmääritelmän tulisi myös kattaa ne rikokset, jotka kohdistuvat seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön oletetusti kuuluvan henkilön läheisiin.

Viharikoksen tunnusmerkistössä tulisi myös *Setan* mukaan huomioida rikoksen kohteena olevan henkilön kokemus siitä, että teko liittyi hänen oletettuun seksuaaliseen suuntautumiseensa, sukupuoli-identiteettiinsä tai sukupuolen ilmaisuunsa. Esimerkiksi halventava viittaus seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun (varsinkin ns. homottelu) on varsin yleistä eikä automaattisesti riitä näytöksi viharikosmotiivista. Asiaa arvioidessa uhrin kokemus voi auttaa näkemään tekoon liittyvän vihamotiivin.

Ollilan mukaan mikäli vihapuheet elämäkatsomuksen, sukupuolisen suuntautumisen tai vammaisuuden perusteella halutaan saattaa samaan asemaan, kyse on kansallisesta harkinnasta. Näistä sukupuolinen suuntautuminen ja vammaisuus ovat selkeimmin todettavissa vihakirjoitusten kohderyhminä. Sen sijaan elämäkatsomukseen perustuvan ryhmän määrittelyminen voi tuottaa vaikeuksia rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ja sananvapauden rajoitusten lailla säätämisen ja tarkkarajaisuuden kannalta. Vaikka uskontoon ja elämäkatsomukseen perustuvan ryhmän rinnastamisella pyritään neutraalisuuteen, elämäkatsomuksena voidaan esittää monenlaisia arvoja, joita jokin ryhmä pitää itselleen tärkeänä. Vihapuheita tarkoittavien rikosilmoitusten perusteella organisoituneet ryhmät voivat pyrkiä torjumaan toimintaansa koskevaa yhteiskunnallista keskustelua ja mahdollista arvostelua.

Ollilan mukaan lisäpöytäkirjan ja EU:n neuvoston puitepäätöksessä tarkoitettu rasistinen tai muukalaisvihamielinen viha kohdistuu henkilöiden synnynäisiin ominaisuuksiin ja identiteettiin, joihin he eivät suoranaisesti voi omilla valinnoillaan vaikuttaa. Mikäli kansallista harkintaa käytetään siihen, että ryhmää tarkoittava suoja myönnetään vapaaehtoisin valintoihin perustuvilla ryhmille, se voi rajoittaa sananvapauden suojaan kuuluvaa yhteiskunnallista keskustelua. EIT:n käytännössä on usein arvioitu, että sananvapauden rajoittamista tarkoittavat hyväksyttävät tavoitteet eivät aina täytä puuttumisen välttämättömyyttä ja suhteellisuutta koskevaa vaatimusta.

Utriainen katsoo, että lainkohdan laajentaminen elämäkatsomukseen, syntyperään, sukupuoliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen on hyvä.

3.3.3 ”Kuva” tunnusmerkistöön

Yhteenveto

Liikenne- ja viestintäministeriön, Valtakunnansyyttäjänviraston, KRP:n ja Helsingin käräjäoikeuden lisäksi ehdotusta ”kuvan” lisäämiseksi tunnusmerkistöön puoltavat *Viestinnän Keskusliitto ja Utriainen*.

Utriainen ehdottaa kuitenkin vanhahtavan ilmaisun ”lausuntoja” ja muita ”tiedonantoja” korvattavaksi nykyaikaisemmalla puitepäätöksen mukaisella ilmaisulla ”kirjoitus, kuva ja muu aineisto”.

EFFI katsoo, että ehdotus on hyvin heikosti perusteltu ja epäilee, että sillä halutaan kieltää aatteiden pilkkaaminen.

Lausunnot

Liikenne- ja viestintäministeriön, Valtakunnansyyttäjänviraston, KRP:n ja Helsingin käräjäoikeuden lausunnot edellä kohdassa 3.4.1.

EFFI katsoo, että kuvien mainitseminen erikseen tekotapana jää hyvin heikosti perusteluksi. On vaikea kuvitella millainen kuva voisi olla väkivaltaan tai vihaan kiihotusta käyttötavasta riippumatta, eikä mietinnössä lainkaan pohdita poliittisen arvostelun suo-

jelua. Päinvastoin, herää tunne että halutaan kieltää aatteiden pilkkaaminen. Jos (kuten ilmeiseltä vaikuttaa) tarkoitus on kieltää taannoin kohua herättäneiden Muhammed-pilakuvien tai Ville Rannan Muhammed-sarjakuvan tapaiset kuvat, se olisi varsin raju sananvapauden vastainen linjaus Suomelta.

Viestinnän Keskusliiton mukaan ehdotetussa uudessa tunnusmerkistössä mainitaan yleisön saataville toimittamisen lisäksi erikseen *kuva* yhtenä tunnusmerkistön täyttävän tiedonvälityksen muotona. Kuten työryhmäkin arvioi (s. 49–50), uusi sanamuoto olisi omiaan selventämään tunnusmerkistön soveltamista tavanomaiseen verkkoviestintään sekä kuvalliseen viestintään. *Viestinnän Keskusliiton* mukaan uudistus muuttaisi säännöstä tekniikkaneutraalimpaan suuntaan, mutta ei merkitsisi rangaistavuuden alan laajentamista.

Utriaisien mukaan suomalaisessa lainkohdassa ilmaisu “lausuntoja, kuvia tai muita tiedonantoja” on vanhahtava. Puitepäätöksen ilmaisu “kirjoitus, kuva tai muu aineisto” on uudenaikaisempi. Muussa suhteessa lainkohdan laajentaminen elämäkatsomukseen, syntyperään, sukupuoliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen on hyvä, samoin kuin lainkohdan 2 momentti, jossa kriminalisoinnin ulkopuolelle rajataan tieteessä, taiteessa ja ajankohtais- tai historiallisten tapahtumien selostamisessa esiintynyt informaatio. Kuitenkin tässäkin yhteydessä sanonta “lausuntojen, kuvien tai tiedonantojen levittäminen” on vanhanaikainen ja rajaava. Harvoin tieteessä tutkimustulokset julkaistaan lausuntoina, kuvina tai tiedonantoina, vaan pikemminkin, kuten puitepäätöksessä mainitaan, kysymyksessä on “kirjoitus, kuva ja muu aineisto”. Esimerkiksi oikeustieteellisiä tutkimuksia ei yleensä julkaista lausuntoina, kuvina tai tiedonantoina vaan monografioina ja artikkeleina. Lainkohdan esitetty sanamuoto on liian kapea, vanhanaikainen ja sillä tavalla rajaava, että sen ulkopuolelle jää suurin osa tieteellisistä julkaisuista.

3.3.4 Asettaminen yleisön sataville

Yhteenveto

Edellä 3.4.1 kohdassa mainittujen *Liikenne- ja viestintäministeriön*, *Valtakunnansyyttäjänviraston*, *KRP:n* ja *Helsingin käräjäoikeuden* lisäksi *Vähemmistövaltuutettu*, *Viestinnän Keskusliitto* puoltavat ehdotetun tekotavan lisäämistä tunnusmerkistöön.

Viestinnän keskusliiton mukaan säännöksen tulkinnassa on kuitenkin varmistettava tahallisuusvaatimuksen täytyminen ja painottaa perustuslain ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen suojaaman sananvapauden huomioon ottamista säännöksen tulkinnassa.

EFFI pitää esitystä liian laajalle ulottuvana ja erityisen ongelmallisena ja katsoo ilmaisen merkitsevän sitä, että mm. kirjastot, antikvariaatit ja koulut joutuisivat poistamaan historiallisesti merkittävää kirjallisuutta. *Piraattipuolue* vastustaa linkittämisen kriminalisointia eikä kriminalisoinnilla olisi käytännön merkitystä, koska sitä ei noudatetaisi. Myös *Vapaan sanan yhdistys* vastustaa rikosoikeudellisen vastuun laajentamista rasistiseen aineistoon linkittämiseen.

Lausunnot

Liikenne- ja viestintäministeriön mukaan säännös selkiyttää nykyistä oikeustilaa ja lain tulkintaa kun se kriminalisoi laittoman materiaalin saattamisen ihmisten saataville myös esimerkiksi linkittämisen keinoin.

Vähemmistövaltuutetun mukaan lainvastaisen materiaalin ”asettaminen yleisön saataville” uutena tekotapana on tärkeä selkeytys ja poistaa mahdollisuuden kiertää rangaistusvastuun syntymistä. Internet-sivun linkittäminen sellaiselle sivustolle, joka on yleisön saatavilla, mahdollistaa tosiasiaa materiaalin levittämisen yleisön keskuuteen.

EFFI pitää erityisen ongelmallisena esitystä yleisön saataville asettamisen kriminalisoinnista aivan liian laajalle ulottuvana: se rajoittaisi kohtuuttomasti niin kirja-kauppojen kuin kirjastojenkin toimintaa ja tekisi rasismia ja xenofobiaa käsittelevän tieteellisen tutkimuksen lähes mahdottomaksi. ”Yleisön saataville asettaminen” kattaa muualla rikoslaissa ja tekijänoikeuslaissa vakiintuneen tulkinnan mukaan kaikenlaisen myymisen, lainaamisen, maahantuonnin jne. Siten ehdotettu muotoilu tarkoittaisi, että kirjastot, antikvariaatit ja koulut joutuisivat poistamaan suuren määrän vanhaa, historiallisesti merkittävää kirjallisuutta: pois menisivät niin Hitlerin teokset, löytöretkeilijöiden kirjoitukset kuin vanhat tieteelliset kirjatkin, joissa uskottiin rotuhygieniaan. Ehdotettu poikkeusmomentti ei asiaa korjaisi.

EFFI:n mukaan mietinnössä tunnutaan myös olettavan, että kaikenlainen linkittäminen olisi yleisön saataville asettamista. Tämä on perustavanlaatuisen väärinkäsitys Internetin ja hypertekstin luonteesta. Tällaisesta tulkinnasta seuraisi muun muassa, että tieteellisiä tutkimuksia ei voisi julkaista netissä sensuroimatta lähdeluetteloita ja että hakukoneita pitäisi alkaa valvoa Kiinan tapaan. Laajamittainen yllytystarkoituksessa tehty linkittäminen voidaan jo nyt katsoa avunannoksi levittämiseen, eikä linkittämisen oikeudellisen merkityksen muuttamiseen ole mitään aihetta.

Piraattipuolue katsoo, että HE-luonnoksessa käytetään termiä ”linkin avaaminen” harhaanjohtavasti. Asiayhteydestä selviää, että kyse on linkin perustamisesta tai luomisesta, eli ”linkittämisestä”. Sanamuoto on syytä korjata sekaannusten välttämiseksi.

HE-luonnoksessa esitetään, että ilmaisun ”asettaa yleisön saataville” lisääminen rikoslain 11 luvun 10 §:n 1 momenttiin merkitsisi lainvastaiseen aineistoon linkittämisen kriminalisointia. Lisäpöytäkirjaa koskevista perusteluista (s. 27) on ymmärrettävissä, että tällä tarkoitetaan lähinnä laittomaan aineistoon osoittavan linkkilistan perustamista. Linkittämisen kriminalisoinnit sopivat erittäin huonosti Internetin rakenteeseen. Internetin toiminta perustuu siihen, että toisille sivuille voi linkittää. Internetin hakukoneet ovat linkkilistoja, ja niiltä löytyy linkkejä laitonta aineistoa sisältäville sivustoille. Teknisesti ottaen ei ole perusteita, joilla hakukone voitaisiin järkevästi erotella muista paljon linkkejä sisältävistä sivustoista.

Linkkien luomisen kriminalisointi ei voi koskaan olla toimiva ratkaisu. ”Kentän” tuntien on pidettävä todennäköisenä, ettei kukaan pidättäytyisi linkittämisestä sen kriminalisoinnin jälkeen. Kriminalisointi olisi omiaan herättämään kansalaistottelemattomuutta. Internet-aktivistit pitävät linkittämisen vapautta palveluntarjoajan vastuuvapau-

den ohella Internetin keskeisimpänä vapausperiaatteena. Kriminalisoinnilla ei olisi käytännön merkitystä, koska sitä ei noudatettaisi. Kriminalisointi olisi kuitenkin periaatteellisesti erittäin ongelmallinen. HE-luonnosta tulisi muuttaa siten, ettei siinä esitetä ilmaisun "asettaa yleisön saataville" kattavan myös linkittämistä.

Vapaan sanan yhdistys ehdottaa, että kokonaan poistettaisiin rikosoikeudellisen vastuun laajentaminen rasistiseen aineistoon linkittämiseen tietoverkossa.

Viestinnän Keskusliiton mukaan kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevan tunnusmerkistön täydentäminen yleisön saataviin asettamisen käsitteellä voi osaltaan ajanmukaistaa ja selkeyttää oikeustilaa. Säännöksen tulkinnassa on kuitenkin varmistauduttava siitä, että tahallisuusvaatimus täyttyy myös rikoksen uusia tekemuotoja arvioitaessa.

Viestinnän Keskusliiton mukaan uudella *yleisön saataviin asettamista* koskevalla käsitteellä täydennettäisiin säännöstä, joka nykyisellään kriminalisoi kansanryhmää uhkaavien, panettelevien ja solvaavien lausuntojen tai muiden tiedonantojen levittämisen *yleisön keskuuteen*. Ehdotetussa uudessa tunnusmerkistössä mainitaan lisäksi erikseen *kuva yhtenä tunnusmerkistön täyttävän tiedonvälityksen* muotona.

Kuten työryhmäkin arvioi (s. 49–50), uusi sanamuoto olisi omiaan selventämään tunnusmerkistön soveltamista tavanomaiseen verkkoviestintään sekä kuvalliseen viestintään. *Viestinnän Keskusliiton* mukaan uudistus muuttaisi säännöstä tekniikkaneutraalimpaan suuntaan. Varsinaista kriminalisointialan laajentamista muutos ei merkitsisi ja voimaan saatettavan lisäpöytäkirjan näkökulmasta sitä lienee myös pidettävä tarpeellisena. Työryhmä painottaa tässä yhteydessä asianmukaisesti (s. 51–52), että uusienkin soveltamisperusteiden soveltamisessa ja rangaistavuuden rajaamisessa on tärkeää ottaa huomioon säännöksen suhde perustuslain ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen suojaamaan sananvapauteen. Esimerkkinä työryhmä toteaa, että harjoitettua maahanmuutto- ja ulkomaalaispolitiikkaa täytyy saada arvostella ankarastikin, kun siinä tuodaan esiin näkemyksiä maahanmuuton yhteiskunnallisista seurauksista. Vastaavalla tavalla tulee suhtautua ilmaisuvapausrikossäännösten tulkintaan yleisemminkin.

3.3.5 Yleisön käsite

Liikenne- ja viestintäministeriö katsoo, että ns. sosiaalisen median yhteisöpalvelut saatavat muodostua tulkinnan kannalta haasteelliseksi. Useissa yhteisöpalveluissa viestinnän osapuolten piiri voi olla sinänsä rajoitettu, mutta lukumäärältään kuitenkin hyvin suuri. Olisi tapauskohtaisesti tulkittava, onko kyseessä yleisön saataville asettaminen vai ei. Sellaiset sosiaalisen median yhteisöpalvelut, joissa viestinnän osapuolten piiri on rajoitettu, tulisi perusteluissa selkeästi rajata lain soveltamisalan ulkopuolelle.

3.4 Törkeä kiihottamisrikos

Yhteenveto

Vähemmistövaltuutettu ja KRP puoltavat ehdotusta.

Helsingin käräjäoikeus, EFFI, Suomen journalistiliitto ja Viestinnän Keskusliitto suhtautuvat ehdotukseen varauksellisesti. Lisäksi *Päätoimittajien yhdistys* esittää selkeyden vuoksi säännökseen lisättäväksi peruspykälään ehdotettua sananvapautta koskevaa lisäystä (RL 10:11.2). *Utriainen* arvostelee tarkoitustahallisuutta koskevaa 2 kohtaa näyttökäytöksenä mahdottomana ja lakivaliokunnan jo kerran torjuneena.

Ehdotuksen uhkaa sananvapaudelle ja julkiselle keskustelulle painottavat *Suomen journalistiliitto ja Viestinnän Keskusliitto*. *Viestinnän Keskusliitto* näkee ilmaisuvapausrikkoksille ongelmalliseksi rangaistusasteikon laajenemisen ja keskimääräisen rangaistusasteikon merkittävän nostamisen, jolloin rangaistuspelote (yhdessä oikeushenkilön rangaistusvastuun kanssa) saattaa kokonaisuudessaan olla omiaan tukahduttamaan sananvapauden käyttöä (ns. Chilling effect).

Säännösten ankaruuteen kiinnittävät huomiota myös *Helsingin käräjäoikeus ja EFFI*. *Helsingin käräjäoikeuden mukaan* ehdotuksen seurauksena voivat perusrikoksista tuomittavat rangaistukset ankaroitua eikä perusteluista ilmene tarkoitusta korottaa niitä. Käytössä olevat rangaistusasteikot ovat riittäviä ja puitepäätöksen vaatimukset täyttäviä. Myös *EFFI* kiinnittää huomiota perustelujen puutteellisuuteen ja myös säännöksen epämääräisyyteen.

Lausunnot

Vähemmistövaltuutetun mukaan törkeä kiihottamisrikos on tarpeellinen.

KRP:n mukaan yleisellä tasolla törkeän tunnusmerkistön muodostaminen kyseisenlaiselle rikokselle on perusteltua, koska kyseisenlaisella rikoksella on mahdollista saada aikaan hyvin laajaa ja vakavaa inhimillistä ja yhteiskunnallista vahinkoa, eikä perustunusmerkistön sisältämä rangaistusuhka ole välttämättä linjassa rikoksen mahdollisten seurausten kanssa.

KRP katsoo, että kyseinen säännös olisi omiaan parantamaan poliisin toimintaedellytyksiä erityisesti yhteiskunnallisesti epävakaina aikoina. Koska kyseessä olisi törkeä rikos, poliisin mahdollisuudet tarvittavien esitutkinta- ja pakkokeinovaltuuksien käyttöön epäillyn rikoksen johdosta olisivat paremmat ja näin ollen säännös tukisi myös poliisin mahdollisuuksia yhteiskunnallisen vakauden ylläpitämiseen poikkeuksellisissa olosuhteissa.

Helsingin käräjäoikeus suhtautuu varovaisesti erityisen törkeän tunnusmerkistön muodostamiseen ottaen huomioon nykyisin käytössä oleva rangaistusasteikko (sakkoa ja enintään kaksi vuotta vankeutta) ja vallitseva rangaistuskäytäntö (tuomittu pääasiassa sakkoa). Ehdotuksen mukaan voimassa oleva laki täyttää puitepäätöksen 3 artiklan vaa-

timukset kiihottamisrikoksista määrättävistä seuraamuksista eikä ehdotuksessa ole mitenkään perusteltu uuden tunnusmerkistön tarpeellisuutta. Käräjäoikeus kiinnittää huomiota siihen, että törkeän tekemuodon lisääminen saattaa aiheuttaa myös perusrikoksista tuomittavien rangaistusten ankaroitumisen. Ehdotuksessa ei ole otettu kantaa siihen, onko tarkoitus ollut ankaroittaa perusmuotoisten tekojen rangaistuskäytäntöä.

EFFI:n mukaan törkeän tekemuodon luomista ei muistiossa vakuuttavasti perustella, vaikka senkin pitäisi ihmisoikeussopimuksen mukaan olla *välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa*. Ehdotettu muotoilu on lisäksi kohtuuttoman epämääräinen, etenkin kohta 2): millainen väkivallalla *uhkailu* edellyttäisi näinkin paljon ankarampaa rangaistusta kuin toteutunut pahoinpitely?

Jos törkeä tekemuoto katsotaan tarpeelliseksi, sen kriteeriksi tulisi *EFFI:n* mukaan ottaa uhatun väkivallan toteutuminen - törkeästäkin puheesta neljän vuoden rangaistus on suhteeton, ellei siitä aiheudu mitään konkreettista haittaa.

Suomen Journalistiliitto muistuttaa kiihottamisrikoksen kvalifointiperusteiden osalta, että ankarammat rangaistukset ovat omiaan tukahduttamaan sananvapauden käyttöä. Näin ollen korostamme – kuten Viestinnän Keskusliitto lausunnossaan – sitä, että rikosten tunnusmerkistöjen on oltava selkeitä ja niitä on tulkittava suppeasti ottaen huomioon sananvapauden merkitys demokraattisessa yhteiskunnassa.

Päätoimittajien yhdistys esittää, että myös uuteen törkeään kiihottamista koskevaan rikoslain 11 luvun 10 a §:ään lisätään vastaava varauma, kuin rikoslain 11 luvun 10 §:n 2 momentissa. Työryhmä tosin katsoo, että kiihottamisrikosten yleisten edellytysten on oltava olemassa, jotta törkeää tekemuotoa voidaan soveltaa. Epävarmuuden poistamiseksi olisi kuitenkin syytä selkeästi todeta, että mainittu varauma on voimassa myös kvalifioidussa tekemuodossa.

Viestinnän Keskusliitto katsoo, että ilmaisuvapausrikosten rangaistusseuraamukset toimivat pelotteena sananvapauden käyttäjille. Säännökset rikosten kvalifioiduista tekemuodoista on siksi mitoitettava sellaiseksi, etteivät ne perusteettoman laajasti tukahduta julkista keskustelua.

Viestinnän Keskusliitto toteaa, että työryhmä esittää lisäpöytäkirjan mukaisesti rikoslakiin uusia säännöksiä kvalifioidusta tekemuodosta kiihottamisessa kansanryhmää vastaan sekä oikeushenkilön rangaistusvastuusta paitsi kiihottamisessa kansanryhmää vastaan ja syrjintärikoksessa, myös vihamotiivein tapahtuviin kunnianloukkaus-, uhkaus- ja julkista kehottamista rikokseen koskeviin rikoksiin.

Uudistukset merkitsisivät *Viestinnän Keskusliiton* mukaan yhtäältä rangaistusasteikon laajenemista ja toisaalta keskimääräisen rangaistusasteen merkittävää nostamista. Ilmaisuvapausrikoksissa tämä on ongelmallista siksi, että rangaistuspelote saattaa kokonaisuutena olla omiaan tukahduttamaan sananvapauden käyttöä (nk. chilling effect, ks. esim. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut Goodwin vastaan Yhdistynyt kuningaskunta 27.3.1996, Wille vastaan Liechtenstein 28.10.1999 ja Steur vastaan Alankomaat 28.10.2003; viimeisimpänä ratkaisu Karsai vastaan Unkari 1.12.2009). Rangaistusastetta nostettaessa on erityisesti huolehdittava siitä, että ilmaisuvapausrikosten tun-

nusmerkitöt ovat selkeät ja niitä tulkitaan riittävän suppeasti. Edellä mainittua rikoslain 11 luvun 10 §:n uuden 2 momentin käsitteitä tulisi vastaavasti tulkita laajasti, kuten työryhmä esittääkin. Sananvapaussuojaan sisältyy vaatimus suhteellisuusperiaatteen mukaisista sanktioista.

*Utriais*en mukaan 2-kohdan kvalifiointiperusteena esitetään seuraavaa: “rikosentekijän tarkoituksena on muulla kuin 1-kohdassa tarkoitettulla tavalla aiheuttaa ryhmään kohdistuvaa väkivaltaisuutta”. Tällaiset tarkoitustahallisuutta sisältävät lainkohdat ovat näyttökysymyksenä melko mahdottomia. Tekijät säännönmukaisesti kiistävät tämän tarkoituksen, joten on ymmärrettävää, että lakivaliokunta 1994 torjui tällaisen ilmauksen. Nyt työryhmä jälleen esittää vastaavanlaista ilmaisua, joka oikeuskäytännössä ei toimi. Lainsäädäntö tulisikin laatia siten, että objektiivisilla kriteereillä määritellään teot, jotka vaarantavat suojelukohdetta, eikä niitä jätetä sen varaan, mitä tekijän päässä mahdollisesti on liikkunut.

*Terttu Utriais*en mukaan lainkohtaan sisältyy vielä ns. kokonaisarvosteluklausuuli, joka on pesiytynyt Suomen rikoslainsäädäntöön. Se on käsitteenä epämääräinen, legaliteettiperiaatteen kannalta ongelmallinen ja uhrien kannalta johtaa tekoja vähättelevään argumentaatioon.

3.5 Rangaistuksen koventamisperuste (RL 6 luvun 5 §:n 4 kohta)

Yhteenveto

*Utriais*en on pääosin kannattanut tehtyjä ehdotuksia. *Nuotio* ja *EFFI* ovat puolestaan suhtautuneet uuteen muotoiluun epäillen. *EFFI* katsoo myös, että uskonnon ja elämänsuhtautumisen mukaan ottaminen rajoittaa uskonnonvapautta.

Lausunnot

EFFI katsoo, ettei vaikuttimen käytölle koventamisperusteena ehdotetussa laajuudessa ole vakuuttavia perusteita. Erityisesti uskonnon ja elämänsuhtautumisen ottaminen koventamisperusteisiin sellaisinaan on niin vakava uskonnonvapauden rajoitus, että sitä ei voida Suomen oloissa mitenkään perustella. Tässä pitäisi ehdottomasti rajoittua vain tilanteisiin, joissa uskontoa käytetään tekosyynä teon kohdistamiseen rodun, ihonvärin, syntyperän taikka kansallisen tai etnisen alkuperän mukaan määriteltävään ihmisryhmään neuvostojen puitepäätöksen 1 artiklan kohdan 3 mukaisesti. Uskonnot ja elämänsuhtautumukset aatteina eivät tarvitse erityissuojaa, päinvastoin, niiden pitäisi kestää kovaakin arvostelua. Ehdotetusta muotoilusta seuraisi myös, että myös tekijän uskonnonkin pitäisi olla koventamisperuste - mikä tarkoittaisi, että esimerkiksi sähköisen viestinnän tietosuojarikkomuksesta uskonnollisista motiiveista (lähetystyö) saisi ankaramman rangaistuksen kuin kaupallisista.

EFFI:n mukaan vaikuttimen ottaminen yleiseksi koventamisperusteeksi edellyttämättä mitään konkreettista, joka sitoisi sen itse tekoon, on yleisestikin varsin ongelmallista ja sen vaikutuksia ja mahdollisia soveltamisalueita pitäisi pohtia hyvin perusteellisesti.

Erityisesti vaikuttimia silloin tultaisiin varmasti arvioimaan syytetyn julkaistujen mielipiteiden pohjalta, ja lisärangaistus tulisi siten tosiasiallisesti mielipiteenilmaisusta eikä itse teon vaikuttimista. Tästä seuraa myös, että kyseessä olisi sananvapauden rajoitus, jota pitäisi arvioida ihmisoikeussopimuksen välttämättömyysperiaatteen valossa. Miettinnössä ongelmallisina mainitut tapaukset, joissa nykyinen muotoilu ei toimi koska teko onkin kohdistunut omaisuuteen, olisi helppoa korjata täsmällisemmällä muotoilulla:

”4) rikoksen kohdistaminen henkilöön, tämän omaiseen tai omaisuuteen pääasiassa hänen rotunsa, kansallisen tai etnisen alkuperänsä, syntyperänsä, sukupuolisen suuntautumisen, vammaisuutensa tai muun sellaisen perusteen vuoksi”

EFFI:n mukaan muistiossa esitetään koventamisperusteen käyttöä myös mainittuihin ryhmiin kuulumattomien uhrien tapauksessa, esimerkiksi rasisminvastaisen työn tekijöihin kohdistuvissa teoissa. Tämän tarpeellisuus jää kuitenkin perustelematta: koko tämän lainkohdan olennainen perustehan on uhrien heikko asema ja kykenemättömyys itsensä puolustamiseen, eikä valtaväestöön kuuluva tarvitse lisäsuojaa vain tekemänsä hyvän työn takia. Jos sellainen kuitenkin katsotaan tarpeelliseksi, se pitäisi perustella erikseen ja mainita laissa täsmällisesti.

Nuotio ei pidä koventamisperusteen uutta kielellistä muotoilua onnistuneena. Rikoksen tekeminen ... perusteen vuoksi on epämääräistä, ja kielellinen tulkinta kattaisi sekä perusteen motiivina että perusteen teon syynä. Esimerkiksi tekijän vammaisuus voi joskus olla teon syy, mutta se ei silloin ole koventamisperusteeksi soveltuva motiivi.

Utraisen mukaan on hyvä, että rasistinen motiivi olisi rikoksen koventamisperuste riippumatta siitä, keneen tai mihin rikos kohdistuu. Edelleen on hyvä, että lainkohtaa ollaan laajentamassa siten, että koventamisperusteena mainitaan myös rikoksen tekeminen elämäkatsomuksen, syntyperän, sukupuolisen suuntautumisen tai vammaisuuden vuoksi.

Utriainen katsoo, että sen sijaan ehdotetussa lainkohdassa sana ”pääasiassa” on ongelmallinen. Kysymys on motiivista, joka on todistuskohde. Suomen rikoslaissa on muitakin vastaavanlaisia lainkohtia, jotka näyttökysymyksenä oikeuskäytännössä ovat melko mahdottomia. Myöskään oikeuskäytännössä rikoslain 6 luvun 5 §:n koventamisperusteita ei sovelleta siten, että ainoastaan yhtä koventamisperustetta sovellettaisiin. Oikeuskäytäntö vaihtelee paljon koventamisperusteiden soveltamisen osalta. Joissakin tapauksissa mainitaan ainoastaan rikoslain 6 luvun 5 § sellaisenaan, joissakin tapauksissa viitataan useampiin koventamisperustekohtiin ja joissakin tapauksissa vain yhteen. Sana ”pääasiallinen” tulisikin poistaa lakiehdotuksesta ja jättää oikeuskäytännön harkittavaksi, soveltuuko tapaukseen yksi vai useampia koventamisperusteita.

3.6 Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Yhteenveto

KRP tukee ehdotuksia. *Oulun käräjäoikeus* arvioi, ottamatta kantaa itse ehdotuksiin, että esitetty muutos vaikuttasi voimakkaasti verkossa toimivien ja sivustoja ylläpitävien toimintaan.

EFFI:n, Päätoimittajien yhdistyksen, Viestinnän Keskusliiton ja Ollilan mukaan ehdotukseen sisältyy ongelmia. Myös *Eduskunnan apulaisoikeusasiamies* viittaa yhteisöjen osalta mahdollisiin tulkintaongelmiin.

EFFI kritisoi oikeushenkilön rangaistusvastuun ulottuvuutta siltä osin kun se koskee kiihottamista kansanryhmää vastaan ja kunnianloukkausta. Näiltä osin uudistus merkitsee uutta sananvapauden rajoitusta, joka ei täytä ihmisoikeussopimuksen välttämättömyyskriteeriä.

Päätoimittajien yhdistys näkee ongelmallisena sen, ettei ehdotuksessa ole pohdittu sitä mahdollisuutta, että päätoimittajarikkomus ja oikeushenkilön rangaistusvastuu toteutuvat yhtä aikaa, jolloin media-alan yritykset ja niiden johto asetetaan muita yhteisöjä tiukempaan kontrolliin. Ankaru lisävastuu ei ole muutoinkaan ongelmaton.

Ollilan mukaan ehdotus on ongelmallinen siltä osin kuin se koskee joukkotiedotusvälineitä taikka puolueita. Poliittisen keskustelun ja kritiikin rajanvetotilanteissa tällainen oikeudenkäynti voisi olla ongelmallinen. Ongelmaa lisää, jos poliittisen joukkotiedotusvälineen tai poliittisen puolueen osalta samanaikaisesti tulee arvioitavaksi ehdotettu rikoslain 11 luvun 10 §:n 2 momentti. *Ollila* rajoittaisi oikeushenkilön rangaistusvastuun koskemaan vain vakavimpia törkeän kiihottamisrikoksen tapauksia

Viestinnän Keskusliitto tarkastelee oikeushenkilön rangaistusvastuuta yhdessä ehdotetun törkeän kiihottamisrikoksen kanssa ja arvioi, että rangaistuspelote saattaa kokonaisuutena tukahduttaa sananvapauden käyttöä.

Lausunnot

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies viittaa yhteisöjen osalta mahdollisiin tulkintaongelmiin, vaikkakin julkisyhteisön rikosoikeudellinen vastuu (mm. yhteisösakko ympäristörikoksissa) on sinänsä hyväksytty rikoslain keinovalikoimaan. Hän kiinnittää huomiota siihen työryhmämietinnöstä (s. 58) ilmenevään lausumaan, jonka mukaan rikoslain 25 luvun 10 §:ää koskeva ehdotus perustuu vain pääosin lisäpöytäkirjan tai puitepäätöksen vaatimuksiin.

KRP:n mukaan oikeushenkilön rangaistusvastuu on omiaan korostamaan yhteisöjen vastuuta valvoa ja estää rikoksia toimintapiirissään. Vaikka tämä vastuu tulee mahdollisesti sovellettavaksi vain harvoissa poikkeustapauksessa, se korostaa Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan työnantajan valvontavastuuta ja kannustaa parhaassa tapauksessa työnantajaa kiinnittämään kyseisenlaisiin asioihin huomiota toiminnassaan ja joh-

tamisessaan. Näiltä osin toimenpiteen vaikutus voidaan nähdä ensi kädessä rikoksia ennalta ehkäiseväksi.

Oulun käräjäoikeuden mukaan jos mietinnössä esitetyt ehdotukset toteutuvat, myös oikeushenkilö, yritys, yhdistys tai muu yhteisö voisi joutua vastuuseen kiihottamisrikkoksesta kansanryhmää vastaan. Sama koskisi rikoksia, joiden motiivina on viha. Esitetty muutos vaikuttaisi välittömästi ja voimakkaasti verkossa toimivien ja sivustoja ylläpitävien toimintaan. Se voisi johtaa esimerkiksi siihen, että keskustelupalstojen ylläpitäjä voidaan haastaa vastaamaan keskustelun sisällöstä ja laiminlyönnistä/välinpitämättömyydestä poistaa se sivuiltaan.

EFFI toteaa, että oikeushenkilön rangaistusvastuuta ehdotetaan laajennettavaksi useassa pykälässä. *EFFI* katsoo että osa näistä on hyvin perusteltuja ja ongelmattomia, esimerkiksi työsyrynnän tapauksessa, mutta kansanryhmää vastaan kiihottamisen ja kunnianloukkauksen tapauksessa kyseessä on uusi sananvapauden rajoitus, eivätkä esitetyt perustelut täytä ihmisoikeussopimuksen välttämättömyyskriteeriä.

EFFI:n mukaan erityisesti vaikuttimen käyttäminen kriteerinä oikeushenkilön rangaistusvastuulle on ongelmallista: pitääkö rasistisen vaikuttimen jotenkin näkyä oikeushenkilön etuna (mikä se voisi olla?) tai toimeksiantona vai riittääkö asianomaisen toimihenkilön vaikutin? Yleisemminkin vaikutinkriteeri ilman mitään konkreettista, joka sitoisi sen itse tekoon, olisi ongelmallista edellä koventamisperusteiden kohdalla esitetyistä syistä. Siten ehdotettujen rikoslain 17 luvun 24 § toisen momentin lopussa, 24 luvun 13 §:ssä (jos se lakiin kuitenkin jätetään) ja 25 luvun 10 §:ssä olevat ”*silloin, kun rikoksen pääasiallisena vaikuttimena on. . .*” olisi syytä korvata täsmällisemmällä muotoilulla, esimerkiksi ”*silloin, kun teko on kohdistunut tiettyyn henkilöön, tämän omaiseen tai omaisuuteen pääasiassa hänen rotunsa, kansallisen tai etnisen alkuperänsä, syntyperänsä, sukupuolisen suuntautumisen, vammansa tai muun sellaisen perusteen vuoksi.*”

Päätoimittajien yhdistys katsoo, että työryhmä ei ole mietinnössään lainkaan pohtinut sitä mahdollisuutta, että sananvapauslaissa säädetty päätoimittajarikkomus ja nyt ehdotettu oikeushenkilön rangaistusvastuu toteutuvat yhtä aikaa. Tällainen tilanne on ainakin teoriassa mahdollinen. Media-alan yrityksiä ja niiden johtoa ei pitäisi asettaa tässä suhteessa tiukempaan kontrolliin kuin muita yhteisöjä. Yhteisöille ehdotettu ankara lisävastuu ei muutenkaan ole täysin ongelmaton. Työsyrynnän ja ihmiskaupan kaltaisten rikosten yhteydessä yhteisörangaistuksen ymmärtää. Sen sijaan on vaikea nähdä, miksi yhteisörangaistus pitäisi tuomita esimerkiksi rasistisen kunnianloukkauksen tapauksessa. Rasistinen motiivihan on jo sinällään rangaistuksen koventamisperuste.

Päätoimittajien yhdistys katsoo, että kunnianloukkaus tuskin voi kuulua minkään yrityksen toimintakulttuuriin, toisin kuin vaikkapa ihmiskauppa tai työsyryntä. Viime mainituillahan voidaan pyrkiä samaan etua kilpailussa muita alan yrityksiä vastaan, mutta rasistisista kunnianloukkauksista etua on vaikea edes kuvitella saavutettavan. Esimerkiksi tavallinen ja törkeä kunnianloukkaus ilman rasistista motiivia jäävät niin paljon vähemmälle oikeussuojalle, että oikeushyvät eivät enää tunnu olevan tasapainossa keskenään, jos rasistinen motiivi tuo koventamisperusteen lisäksi mukanaan myös yhteisörangaistuksen kunnianloukkausrikoksissa.

Viestinnän keskusliiton lausunnot edellä törkeän kiihottamisrikoksen yhteydessä.

Ollilan mukaan viestinnän alalla oikeushenkilön rangaistusvastuu voisi kohdistua joukkoviestintää harjoittavaan julkaisijaan ja tietoverkon sisältöpalveluja tarjoavaan yritykseen. Joukkoviestintää harjoittavan julkaisijan osalta vastuuseen voi joutua vastaava toimittaja toimitustyön johtamisen ja valvonnan laiminlyönnin perusteella

Ollila katsoo, että määritelmäsäännösten mukaan oikeushenkilön rangaistusvastuu voisi koskea myös puolerekisteriin merkittyä puoluetta. Poliittinen puolue ei käytä julkista valtaa vaikka se pyrkii vaikuttamaan valtiollisiin asioihin. Suomen puoluelainsäädännössä ei ole nimenomaisia säännöksiä sen tilanteen varalta, että puolerekisteriin pyrkiisi ryhmä, jonka ohjelma olisi perustuslaissa ilmaistujen arvojen vastainen.¹ Jos puolueen johtoon kuuluva olisi osallinen rikokseen tai sallinut rikoksen tekemisen tai puolueen toiminnassa ei olisi noudatettu vaadittavaa huolellisuutta ja varovaisuutta rikoksen ehkäisemiseksi, puolue voisi joutua vastuuseen. Poliittisen keskustelun ja kritiikin rajanvetotilanteissa tällainen vastuuta koskeva oikeudenkäynti voisi olla ongelmallinen. Selvissä ääritilanteissa poliittisten puolueiden toimintavapauksiin pitää voida puuttua oikeudellisesti. Suomessa tätä on tapahtunut 1930-40-luvulla, kun ns. kommunistilaeilla kiellettiin kommunistien poliittinen toiminta ja välirauhansopimuksella lakkautettiin fasistisia järjestöjä. Ajankohdan käsityksiin perustuvat kriminalisoinnit ja valtiopetoksen valmistelua koskeva oikeuskäytäntö ei ehkä kestä jälkikäteistä perusoikeustarkastelua.²

Jos joukkotiedotusvälineen osalta vaadittaisiin oikeushenkilön rangaistusvastuuta kiihottamisesta kansanryhmää vastaan, voisi 11 luvun 10 § 2 momentin sananvapauden käyttöä koskeva säännös *Ollilan* mukaan tulla samanaikaisesti arvioitavaksi. Samoin poliittisen puolueen osalta voisi tulla samanaikaisesti arvioitavaksi oikeushenkilön rangaistusvastuu ja 11 luvun 10 § 2 momentin sananvapauden käyttöä koskevan säännöksen soveltaminen. Lainsäädännössä tällaiset rajanvetotilanteet voitaisiin välttää esim. sillä, että oikeushenkilön rangaistusvastuu koskisi vain 11 luvun 10 a §:n törkeää kiihottamista kansanryhmää vastaan. Lainsäädännön rakenteessa voidaan pyrkiä siihen, ettei sananvapauden käytön rajanvedon kannalta ongelmallisia tilanteita kriminalisoida, vaan rangaistukset jätetään vakavimmille ja selville teoille. Poliittisessa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa on piirteitä, että tutkintapyyntöjen teoilla omia käsityksiä ja moraalisia arvoja pyritään vahvistamaan väittämällä muiden mielipiteitä rikoksiksi.

3.7 Tahallisuus

Vähemmistövaltuutetun mukaan pykälien yksityiskohtaiset perustelut sisältävät monia tärkeitä selkeytyksiä esimerkiksi tahallisuuteen liittyen (s. 55), jotka saavat tukea oikeuskäytännöstä.

¹Puoluelain 2 § 3) edellyttää, että puolueen säännöt turvaavat kansanvaltaisten periaatteiden noudattamisen yhdistyksen päätöksenteossa ja toiminnassa. Tilannetta olisi mahdollista arvioida myös perustuslain 1 § n ihmisarvon loukkaamattomuuden kannalta.

² Kastari, Paavo: Kansalaisvapauksien perustuslainturva 1972 s. 188-200 ja Ollila, Riitta: Sananvapaus 2004, 63-68, Björne, Lars: Syihin ja lakeihin eikä mielivaltaan, SLY 1977.

EFFI:n mukaan yleisön saataville asettamisen kieltö riippumatta tarkoituksesta tai kontekstista olisi myös voimakas periaatteellinen kannanotto vapaata mielipiteenmuodostusta vastaan. Neuvostojen puitepäätöksesssäkin johdonmukaisesti viitataan tekotapaan olennaisena tunnusmerkkinä, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä säännönmukaisesti korostetaan aineiston käyttötarkoituksen merkitystä, ja tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen lisäpöytäkirjan selitysmuistiossa todetaan, että ”The act of distributing or making available is only criminal if the intent is also directed to the racist and xenophobic character of the material.” Materiaalin luonne sinänsä ei siis riitä rikoksen tunnusmerkistöksi, ellei tekotavasta ilmene rasistinen tai muukalaisvihamielinen tarkoitus.

Viestinnän Keskusliiton mukaan kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevan tunnusmerkistön tulkinnassa on varmistauduttava siitä, että tahallisuusvaatimus täyttyy myös rikoksen uusia tekemuotoja arvioitaessa.

Utriainen arvostelee tarkoitustahallisuutta koskevaa törkeän kiihottamisrikoksen 2 kohdtaa näyttökysymyksenä mahdottomana.

3.8 Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen (RL 17 luvun 1 a §)

EFFI:n mielestä tähän pykälään ei tule tehdä työryhmän ehdottamaa muutosta.

EFFI:n näkemyksen mukaan työryhmä esittää järjestäytyneen rikollisryhmän määritellyn laajentamista kiihottamiseen kansanryhmää vastaan. Jos tämä toteutetaan yhdessä ehdotetun yleisön saataville asettamiskiellon kanssa, seuraus olisi, että esimerkiksi tarkoituksella (rahaa saadakseen) yhdenkin rasistisen kirjan myynyt antikvaarinen kirja-kauppa voisi olla lain mukaan järjestäytynyt rikollisryhmä. Tämä ei liene tarkoituksenmukaista. Vaikka kansanryhmää vastaan kiihottaminen määriteltäisiinkin edellä mainitun kaltaiset omituisuudet poissulkevalla tavalla, järjestäytyneen rikollisryhmän määrittelyn laajentaminen eksplisiittisesti tiettyyn rikokseen, ja vieläpä sellaiseen, joka on (vaikka perusteltukin) sananvapauden rajoitus, vaatisi poikkeuksellisia perusteluja, joita ei työryhmän mietinnöstä löydy. Ehdotetun kansanryhmää vastaan kiihottamisen törkeän muodon mukaisiin rikoksiin järjestäytyneen rikollisryhmän määrittely voisi soveltua, mutta siihen se tulisi jo rangaistusasteikon kautta mukaan eikä vaatisi muutoksia tähän pykälään.

3.9 Tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta annetun lain 15 §

KRP toteaa liitemuistiosta antamansa lausunnon yhteydessä, että lakiin tietoyhteiskunnan palveluiden tarjoamisesta (458/2002) on jäänyt viittausvirhe. Lain 15 §:ssä asetetaan velvollisuus rikostunnusmerkistön täyttävän tiedon poistamiseen rikosnimikkeen rikoslain 11 luvun 8 §:n (Kemiallisen aseenn kiellon rikkominen) täyttyessä. Viittaus-säännöksen laatimissajankohdasta sekä lain perusteluista käy kuitenkin ilmi lainsäätäjän tarkoitus viitata juuri nimikkeeseen ”kiihottamiseen kansanryhmää vastaan” (tällä hetkellä RL 11:10).

EFFI toteaa, että lain sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä 18 §:n perusteella tuomioistuin voi poliisin, syyttäjän tai asianosaisen hakemuksesta määrätä verkkoviestin jakelun keskeytettäväksi, jos on ilmeistä, että viestin pitäminen julkisesti saatavilla on rangaistavaa. Tuomioistuimen on käsiteltävä hakemus kiireellisenä. Voimassa oleva laki mahdollistaa *EFFI*:n mukaan siis hyvin tehokkaan ja nopean puuttumisen laittomaan verkkoviestintään ilman, että Internet-palveluntarjoajille tarvitsee siirtää poliisille, syyttäjille ja tuomioistuimille kuuluvia tehtäviä.

Toimivaltainen tuomioistuin näissä asioissa on Internet-palveluntarjoajan tai julkaisijan kotipaikan tuomioistuin tai Helsingin käräjäoikeus. *EFFI*:n selvittäessä asiaa touko-kuussa 2007 ilmeni, että poliisi, syyttäjä tai asianosainen oli kuluneen yli kahden vuoden aikana pyytänyt verkkoviestin jakelun keskeyttämistä Helsingin käräjäoikeudelta kaksi kertaa (nämä kaksi tapausta sisältävät kaikki Helsingin käräjäoikeuden käsittelemät keskeyttämismääräykset ja myös ei-sähköisen median!). Vain toisessa tapauksessa pyyntö oli niin perusteltu, että tuomioistuin hyväksyi sen. Koska nykyisetkin oikeusturvakeinot riittävät, eikä niitäkään ilmeisesti ole juuri tarvittu (yksi aiheellinen keskeyttämispyyntö kahdessa vuodessa), niin emme näe mitään syytä korjata olematonta ongelmaa uudella lainsäädännöllä.

EFFI:n mukaan ehdotettu sanamuoto lähtee jälleen siitä oletuksesta, että tietty tieto olisi itsessään lainvastaista, riippumatta siitä mitä sillä tehdään, millaisessa kontekstissa se esitetään, ja jopa onko se julkisesti jakelussa vai esimerkiksi tutkijan yksityisessä tiedostossa. Tämän lähtökohdan ongelmallisuus on jo tullut esiin.

EFFI katsoo, että vaatimus, jonka mukaan palveluntarjoajan pitäisi voida tunnistaa tieto ”ilmeisesti” lainvastaiseksi on kohtuuton, kun puhutaan tuomioistuimillekin vaikeista rajankäynneistä.

EFFI:n mukaan mitään sanktiota ylivarovaisuudesta ei ole, joten palveluntarjoajan kannattaisi ”varmuuden vuoksi” poistaa kaikki, mistä joku vain keksii valittaa. Tämä ilmiö tunnetaan nimellä ”chilling effect”: epätasällinen lainsäädäntö johtaa tarkoitettua merkittävämpään sananvapauden rajoittamiseen, kun viestintää sensuroidaan varmuuden vuoksi. Tosiasiallisen sananvapauden rajoittamisen kohteeksi joutuneella ei olisi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklan edellyttämää oikeussuojakeinoja. Tämä johtaisi mahdollisuuden sabotoida tehokkaasti poliittista keskustelua.

Kaiken kaikkiaan tämä muotoilu rajoittaisi *EFFI*:n mukaan sananvapautta epäsuorasti, kiertäen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklan kohtaa ”. . . viranomaisen siihen puuttumatta . . . ” painostamalla palveluntarjoajia puuttumaan viranomaisen asemesta, tavalla, joka selvästi ylittää saman sopimuksen artiklassa 17 säädetyn oikeuksien väärinkäytön kiellon.

Yhteiskunnallisen keskustelun näkökulmasta palveluntarjoajia tulisi sen sijaan kieltää poistamasta tietoa ilman tuomioistuimen määräystä, lain tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta 5 luvun tapaista vastuun ottavaa valittajaa tai omia, etukäteen julkaistuja sääntöjään.

Piraattipuolueen mukaan ehdotettujen lakimuutosten yhteydessä olisi syytä poistaa tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta annetun lain 15 §:ssä oleva viittaus kansanryhmää vastaan kiihottamiseen. Lain 15 §:n sijaan rikoslain 11 luvun 10 §:ää koskevissa tapauksissa tulisi soveltaa pelkästään sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain 18 §:ssä tarkoitettua verkkoviestin jakelun keskeyttämismääräystä.

Rikoslain 11 luvun 10 §:n tunnusmerkistön täyttyminen on *Piraattipuolueen* mukaan huomattavasti vaikeatulkintaisempi seikka kuin lapsipornoa koskevien rikosten kohdalla. Siksi siihen ei tulisi soveltaa menettelyjä, jotka aiheuttavat palveluntarjoajalle merkittävän velvollisuuden tulkita viestien sisällön lainvastaisuutta. Rikoslain 11 luvun 10 §:ää koskevissa tapauksissa viestin saatavilta poistamiseen ei ole yhtä painavaa ja kiireellistä syytä kuin lapsipornorikosten kohdalla. Rikoslain 11 luvun 10 §:n vastaisten viestien poistamiseen riittäisi sananvapauslain 18 §:ssä tarkoitettu menettely, joka takaa parhaiten kaikkien osapuolten oikeusturvan.

3.10 Säättämisjärjestys

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies katsoo, että asiassa mahdollisesti annettavasta hallituksen esityksestä olisi aiheellista pyytää perustuslakivaliokunnan lausunto

EFFI:n mukaan ainakin ehdotetussa muodossa lainmuutokset rajoittaisivat sananvapautta niin paljon, että niiden säätäminen edellyttäisi perustuslainsäätämismääräystä.

4 Muita kannanottoja

4.1 Ehdotukset lainmuutoksiksi

Viestinnän Keskusliitto toteaa varsinaisen lausuntoaiheen ulkopuolelta, että rikoslain systematiikan parantamiseksi saattaisi olla aiheutta yhdenmukaistaa tätä mallia (ehdotettu RL 11:10.2) vastaavaksi myös väkivaltakuvauksen levittämistä koskevan rikoslain 17 §:n 2 momentti.

Nuotio katsoo, että jatkovalmistelussa olisi luontevaa, että samassa yhteydessä kumotaisiin loukkaamistyyppinen uskonrauhan rikkomisen kriminalisointi. Nykyiselle sääntelylle ei enää ole hyväksyttävää kriminaalipoliittista perustelua, ja kansainvälisestikin sääntelyn painopiste on siirtynyt nimenomaan kiihottamisrikoksen tyyppiseen suojaamistapaan. Euroopan neuvostossa kysymystä on käsitelty varsin runsaasti (ks. esim. Recommendation 1805 (2007). Blasphemy, religious insults and hate speech against persons on grounds of their religion, <http://assembly.coe.int/main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta07/EREC1805.htm>). Suomi on Pohjoismaista ainoa, joka on enää soveltanut tällaista säännöstä. On pelättävissä, että jollei asiaa nyt oteta esille, se lykkääntyy pitkäksi aikaa, koska juuri koskaan ei valmistella dekriminialisointia koskevaa esitystä sellaisenaan, vaan ainoastaan osana laajempaa uudistusta.

Nuotio katsoo myös, että jossain yhteydessä hallituksen esitystä olisi aiheellista ottaa esille laki sananvapauden suojasta joukkoviestinnässä ja sen tarkoittama erityinen syyte-oikeusjärjestely. Tuolla syyte-oikeusjärjestelyllä oli perusteena juuri tarve varmistaa syytekäytännön yhdenmukaisuus ja asiaan liittyvien perusoikeusnäkökohtien huomioon ottaminen, kuten HE 54/2002 vp:stä ilmenee.

4.2 Muut keinot rasismien torjumiseksi

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen mukaan internetin varjopuolet on voitava torjua tehokkaasti ja nopeasti, kuitenkin rajoittamatta internetin avointa ja vapaata perusluonnetta. Hän pitää tärkeänä kansalaisyhteiskunnan panosta ja tähän liittyen lakihankkeesta tiedottamista, jotta lakihanke saisi tärkeitä ja mielipiteitä herättävää kiinnostusta sosiaalisen median verkostoissa. *Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen* mukaan pelkäämään rikosoikeudellinen sääntely ei yksinään turvaa tai riitä rasismien kitkemiseen tietoverkossa.

Seta katsoo, että lainsäädännön uudistamisen lisäksi on erityisen tärkeää kouluttaa ja ohjeistaa viharikollisuuden ehkäisystä ja torjunnasta vastaavia viranomaisia, erityisesti poliisia ja oikeuslaitosta, seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-identiteettiin ja sukupuolen ilmaisuun liittyvästä viharikollisuudesta ja luoda menettelytapoja tämän viharikollisuuden tuomiseksi osaksi viharikollisuuden tilastointia, raportointia ja ennaltaehkäiseviä toimia.

Seta mainitsee, että Suomessa on kerätty tietoja seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuoli-identiteettiin kohdistuvista viharikoksista vasta yhdeltä vuodelta (Laura Peutere / Poliisiammattikorkeakoulu 2009). Kyseinen raportti perustuu poliisin tilastoihin, jotka ovat toistaiseksi eri syistä hyvin puutteellinen lähde seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuvien viharikosten osalta. Siksi tarvitaan haastattelututkimuksia, joilla selvitetään, kuinka usein ja minkälaisien viharikosten kohteeksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ihmiset joutuvat ja miksi uhrit eivät läheskään aina tee niitä poliisille rikosilmoitusta.

Taustatiedon lisäksi tarvitaan *Setan* mukaan myös käytännön toimenpiteitä ilmoituskynnyksen alentamiseksi. Viharikoksen kohteeksi joutuva ei aina tiedä, että vihamotiivilla voi olla merkitystä rikosta arvioitaessa. Epäilty motiivi saatetaan jättää mainitsematta monesta muustakin syystä, esimerkiksi viranomaisten ennakkoluulojen vuoksi. Tarvitaan julkista keskustelua ja eri tahoille mm. kouluille suunnattuja kampanjoita sekä kohdennettuja uhrien tukipalveluja, jotta tietoisuus viharikoksista kasvaa ja kynnyksen tehdä rikosilmoitus madaltuu.

4.3 Toimintaympäristön kuvauksia

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen mukaan internet on suunniteltu yksinkertaiseksi ja avoimeksi viestintäkanavaksi, jonka käyttö on laajentunut monin tavoin yli 30 vuoden takaa olevan alkuperäisen toimintaympäristönsä ulkopuolelle. Tällaisen tietoverkon luonne mahdollistaa sähköisen viestien välittämisen ja sosiaalisen median toiminnan.

Samalla internetin avoimuus luo tilaisuuksia viestintäkanavan monenlaiseen, globaaliinkin väärinkäyttöön. Internetiä voidaan siten käyttää esimerkiksi loukkaavan aineiston levittämiseen tai rikolliseen toimintaan. Voidaan päätellä, että suuri osa perinteisestä rikollisuudesta on siirtymässä internet-ympäristöön. Internet on mahdollistanut myös uudenlaisten rikosten synnyn. Identiteettivarkaudet, sananvapauden perusteettomat loukkaukset, palvelunestohyökkäykset sekä käyttäjätietojen laitton urkinta ovat uhkia internetissä toimivalle henkilölle ja yritykselle. Vanhojen käytäntöjen, luotettavuuden ja turvallisuuden tasapainottaminen on erittäin haastavaa.

Valtioneuvoston oikeuskanslerin mukaan internetin käyttö on kehittynyt suuntaan, jossa keskustelupalstoja perustavat ja ylläpitävät varsinaisten verkon lisäarvopalveluiden tuottajien ohella myös varsin laajasti yksittäiset verkon kotikäyttäjät. Keskustelupalstaan rinnastuvia toimintoja, joissa ennalta määräämättömät tai palvelun käyttäjiksi rekisteröityneet voivat kirjoittaa kaikille näkyviä kommentteja sisältyy myös useisiin muihin laajasti käytettyihin tietoverkon palveluihin. Esimerkkeinä tällaisesta verkon sisällöstä voi mainita yksityishenkilöiden blogit joissa on kommentointimahdollisuus sekä Facebook sivut, joilla kävijät voivat käydä keskusteluja.

Oulun käräjäoikeuden mukaan uudistamistarvetta varmasti on, ottaen huomioon yhä enenevässä määrin lisääntynyt kansalaiskeskustelufoorumien siirtyminen "avoimesta julkisuudesta" eli lehtien mielipidepalstoilta erilaisille nettisivustoille ja keskustelupalstoille. Lehdet ovat vastuussa verkkosivuistaan, mutta ns. vapailla sivustoilla käydään vilkkaita keskusteluja, joista ketään ei yleensä saada vastuuseen. Rasistisia väitteitä ja kannanottoja esitetään netissä paljon erityisesti keskustelupalstoilla, joissa keskustelijat voivat "revitellä" nimimerkkien suojissa. Joissakin tapauksissa ongelmallista on ollut myös tekijän tunnistaminen ip-osoitteen perusteella ottaen huomioon internetin verrattain vapaat käyttömahdollisuudet esimerkiksi koulujen atk-luokissa ja kirjastoissa. Lisäksi omien kotisivujen perustaminen ja laatiminen nettiin on verrattain helppoa.

Viharikosten "suitsiminen" esitetyllä tavalla tietää *Oulun käräjäoikeuden* mukaan haastetta myös mediayrityksille. Uusien viestintäteknologioiden synnyttämä ns. sosiaalinen media tuottaa jo uutisia ja puheenaiheita omalla painollaan, ja perinteiset viestintäyritykset haluavat ymmärrettävästi olla läsnä siellä, missä ihmiset jo muutenkin ovat. Sosiaalisen median lopputulos on kuitenkin valitettavan usein kaikkea muuta kuin sosiaalista, sillä vihanlietsonta netissä on pelottavan helppoa.

Oulun käräjäoikeuden mukaan teknologian ja tietoverkkojen kehittyminen tarjoavat yhä laajemmat mahdollisuudet sananvapauden toteuttamiselle ja viestinnälle maailmanlaajuisesti. Tämä on tärkeä kehityssuunta, jota tulee mahdollisuuksien mukaan myös lainsäädännöllä tukea. Kuitenkin tämän myönteisen kehityksen varjopuolena on se, miten helppoa ja miten laajalle lukijakunnalle internetissä on mahdollista julkisesti esittää rasistista ja muukalaisvihamielistä materiaalia ja mielipiteitä. Näiden tekojen kriminalisointi on aivan yhtä tärkeää ja välttämätöntä. Ongelmallista on tasapainon löytäminen periaatteellisen ilmaisunvapauden ja edellä mainittujen rasististen sekä muukalaisvihamielisten tekojen välille siten, että sananvapaus ei kavennu.

Piraattipuolueen mukaan teknologinen kehitys on viime vuosina johtanut sananvapauden merkittävästi parempaan toteutumiseen. Julkinen tiedonvälitys oli aiemmin enim-

mäkseen muutamien yritysten hallitsemaa ja kustantajan, toimittajan tai muun ammattilaisen suodattamaa. Nykyään kuka tahansa voi olla julkaisija Internetissä. Tämä kehitys tulisi nähdä ensisijaisesti myönteisenä.

Ollila katsoo, että EIT:n käytännön mukaan voimakkaat, järkyttävät ja shokeeraavat ilmaisut voivat kuulua sananvapauden suojaan niiden esittämisen kontekstista riippuen. Sananvapautta koskevissa teorioissa korostetaan sanavapautta keinona turvata yksilöllinen oikeus itseilmaisuun, osallistuminen yhteiskunnalliseen ja poliittiseen päätöksentekoon ja keino ylläpitää tasapainoa yhteiskunnan stabiiliuden ja muutoksen välillä. Sananvapauden itseilmaisuun kuuluu stressin ja frustraatioiden purkaminen. Internetin sivustoilla tämä itseilmaisuus voi johtaa vihapuheisiin ja viharyhmiin, joissa keskustelijat purkavat paineitaan kaikkiin ajankohtaisiin ilmiöihin. Rasistinen ja vähemmistöihin kohdistuva kirjoittelu on vain osa yleistä vihan lietsontaa. Julkisuudessa esiintyvät henkilöt voivat saada viharyhmiä ja häiritsevää kirjoittelua. Vaikka politiikassa ja vallankäyttöön liittyvissä tehtävissä pitää sietää muita enemmän arvostelua, Internetin törkyviestinnän mahdollisuudet voivat myös ennalta ehkäistä halukkuutta osallistua julkiseen ja yhteiskunnalliseen keskusteluun.

LIITE

Oikeusministeriö pyysi 1 päivänä helmikuuta 2010 päivätyllä lausuntopyynnöllä seuraavilta viranomaisilta, organisaatioilta, järjestöiltä ja asiantuntijoilta kirjallisen lausunnon työryhmän mietinnöstä.

Ulkoasiainministeriö
Sisäasiainministeriö*
Liikenne- ja viestintäministeriö*
Työ- ja elinkeinoministeriö

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia*
Oikeuskanslerinvirasto*
Valtakunnansyyttäjänvirasto*
Vähemmistövaltuutetun toimisto*
Keskusrikospoliisi*
Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos

Helsingin syyttäjänvirasto
Joensuun syyttäjänvirasto

Helsingin hovioikeus
Itä-Suomen hovioikeus*
Helsingin käräjäoikeus*
Oulun käräjäoikeus*
Porvoon käräjäoikeus

Electronic Frontier Finland ry (EFFI)*
Enar-Finland ry
Ihmisoikeusliitto ry
Seksuaalinen tasavertaisuus ry (SETA)*
Suomen Journalistiliitto ry*
Päätoimittajien yhdistys ry*
Viestinnän Keskusliitto ry*

Suomen Asianajajaliitto ry
Suomen Lakimiesliitto ry
Suomen Tuomariliitto ry
Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry

Tutkijatohtori Päivi Tiilikka, Helsingin yliopisto
Lehtori Riitta Ollila, Jyväskylän yliopisto*
Emeritusprofessori Mikael Hidèn, Helsingin yliopisto
Professori Raimo Lahti, Helsingin yliopisto
Professori Kimmo Nuotio, Helsingin yliopisto*
Professori Terttu Utriainen, Lapin yliopisto*

* tähdellä on merkitty tahot, jotka ovat toimittaneet pyydetyn lausunnon

Lisäksi lausunnon toimittivat Piraattipuolue ja Vapaan sanan yhdistys.

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7091
ISBN 978-952-259-082-4 (nid.)
ISBN 978-952-259-083-1 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 VALTIONEUVOSTO
www.om.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 STATSRÅDET
www.jm.fi